GÉRARD NERVAL

SYLVIE

●

DİZELER

Çeviren
Erdoğan Alkan

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 125

SYLVIE

DİZELER

(ii DÜNYA KLASİKLERİ ||

Bu kitap Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi'nde Sn. Erdoğan Alkan'ın izniyle basılmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Kasım 2000

G É R A R D N E R V A L

SYLVIE

DİZELER

Fransızcadan çeviren:
Erdoğan Alkan

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüsüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

GÉRARD DE NERVAL

22 Mayıs 1808'de Paris'te doğdu. Babası askeri doktor Etienne Labrunie 25 yaşındaki karısı Marguerite ve iki yaşındaki oğlu Gerard'la cepheden cepheye koşuyordu. Narin anne bu çetin yaşama dayanamayıp öldü. Doktor Etienne küçük oğlunu karısının *Mortefontaine'deki* dayısı Antoine Boucher'nin yanına bırakmak zorunda kaldı. Böylece Nerval *Valois* Bölğesi'nde, tatlı bir doğa içinde büyüdü, ilk gençlik aşkları ve ilk göz ağrıları olan *Sylvie'yi* ve *Adrienne'i* tanıdı.

Doktor baba yeniden Paris'e ve ilk oturduğu mahalleye yerleşti. Emekli olup muayenehane açtı ve oğlunu yanma aldı. Nerval Charlemagne Lisesi'nde yatılı okumaya başladı. Yazın okullar tatil olduğunda yine Mortefontaine'e, *Loisy'ye* gidiyor, Sylvie ile el ele kırlarda dolaşıyordu.

Babasının ısrarı üzerine iki yıl tıp fakültesinde okudu, ama yazar olmak istediği için bu öğrenimi bıraktı. Şiirler, tiyatro oyunları, araştırmalar ve incelemeler yazıyor; Alman şiirinden çeviriler yapıyordu.

Anne tarafından dedesi ölünce Nerval'e 20.000'i hemen paraya çevrilebilen 30.000 Franklık bir miras kaldı; böylece Fransa'nın içinde ve dışında yolculuklar başladı:

Avignon, Vaucluse, Aix, Antibes, Nice, Livourne, Floransa, Roma, Marsilya, Nimes ve Agen.

27 yaşındayken yazgısı karşısına sıradan bir opera sanatçısı olan *Jenny Colon'u* çıkardı. Bu hamarat kadından Nerval romantik bir tanrıça yarattı. O artık *Rüya ve Yaşam"m* meleği *Aurelia'dır,* o artık tanrıça İsis'tir, *Kibe-*/e'dir, Meryem'dir.

Şair *Theopil Gautier* ile birlikte *İki Centilmenin Aşk İtirafları* 'nı yazdı ve yeni yolculuklara çıktı: Belçika ve İngiltere; Londra, Anvers, Gand ve Brüksel.

Jenny Colon 183 8 Nisanında bir flütçüyle evlendi. O harıl harıl gürbüz çocuklar doğururken Nerval acılar çekti, acılarını unutmak için Almanya'ya gidip annesinin mezarına sığındı. Ve yeni yolculuklar: Lyon, Cenevre, Lozan, Bern, Aarau, Zürih, Constance, Lindau, Augsbourg, Münih ve Salzbourg. Viyana'da, Fransız Elçiliği'nde tanıştığı esmer güzeli piyanist Marie Playel'le yüreğinde yeni bir aşkın kıvılcımları parladı.

Daha 17 yaşındayken kaleme aldığı *Juvenilia* şiirinde *"Gülüyorsun ey hasmım acıyıp mutsuzluğuma / Sanıyorsun ki ruhum çekip de gitti aya / Tutkulu sonuma gıpta edilmeyecek /Bir gün tımarhaneye atılmam gerekecek"* derken acıklı geleceğini görüyor muydu acaba? Nitekim 1841 Şubatının sonlannda ilk delilik krizleri başladı ve bu krizler sonraki yıllarda da sürekli yinelendi. Hastalığının bulgusu mistik hezeyan anlamına gelen *"theomanie "* ya da *"demonomanie* "ydL *"Manie"* grubundan bir tür *şizofreni.* Düşlerinde kendi yarattığı bir geçmiş zamanı yaşıyordu. Sonunda düşle gerçeği karıştırdı. Öyle ki, kendini bazen *Labrune* Şövalyesi, bazen *İzmir Baronu* sanıyordu.

Mitolojilerdeki yan tanrılar babası, yantannçalar annesiydi. Kralı olduğuna inandığı romancı *Alexandre Dumas'ya* gidip Rusya'ya savaş ilan etmek için izin istiyordu.

Sağlığı perişandı ama en önemli ürünlerini bu delilik krizleri sırasında veriyordu. Çünkü bu yapıtlarda krizle özgür kalan bilinçaltının payı artıyordu. *Sylvie, Ateşin Kızları, Ejderha Kızlar, Rüya ve Yaşam (Aurélia)* çılgın zamanların ürünleridir.

Kızıl Guy'den Bölümler, Ronsard'dan Seçmeler, Alman Şairleri, Klopotock ve Goethe, Aptalların Prensi, İki Centilmenin Aşk İtirafı (Gautier ile birlikte), *Puiquillo, Faust Nasıl Lanetlendi, Doğu Yaşamından Sahneler, Kahire Kadınları, Heine, Ramazan Geceleri* (İstanbul gezi notları), *Onsekizinci Yüzyıl Aydınlanmacıları, Utkunun Eli, Küçük Aylaklık Şatoları, Tatlı Aylaklık* ve *Pandora* şair, öykücü, tiyatro yazarı, araştırmacı ve eleştirmen Gérard de Nerval'in diğer yapıtları.

26 Ocak 1856. Paris kar altında buza kesiyordu. Isı eksi 18 dereceydi. Chatelet Alanı yakınlarında, köhne Vieille-Lanterne Sokağı'ndaki lamba direğinde bir adam sallanıyordu. Bu adam Gérard de Nerval'di.

Düzyazar Nerval ve Sylvie

Dostu *Arşene Houssaye,* yönettiği dergide yayınlamak için Nerval'den şiirlerini istediğinde Nerval şu yanı-

tı verir: *"Şiirden geçmeyen bir kimsenin iyi bir düzyazar olması güçtür; ama bu, her şair iyi bir düzyazar olur demek değildir. İki değer arasındaki köklü ayrımı bilmem nasıl açıklasam? Aynı yazarın her iki ustalığa birden sahip olması ender görülür, en azından biri öbürüne ağır basar. (...) Eski dizelerimden bazılarını bulup bulamayacağımı soruyor; kendi halindeki şu düzyazarın uzun yıllar önceki şiir yaşamını, nasıl şair olduğunu merak ediyorsun dostum. Bende şu an ısrarla ve inatla bir düzyazar yaşıyor. Madem istiyorsunuz, eski şairin üç evresini gönderiyorum size."*

Görüldüğü gibi Nerval kendini şairden çok düzyazar duyumsuyor: Nitekim yapıtının büyük çoğunluğunu da öyküler, tiyatro oyunları, araştırmalar, eleştiriler ve gezi notları gibi düzyazılar oluşturur.

Nerval'in düzyazıları uyaksız, ölçüsüz ama içi ritimlerle zenginleştirilmiş dizeleri çağrıştırır. Anlatım şiirseldir. Şairliğinden gelme alışkanlığıyla şematik yapıya, tümcelerin güzel ve görkemli bir biçimde yazılmasına, tekniğe büyük önem verir. Bu yüzden de olayların akışında ani iniş çıkışlar yapamaz. Örneğin *Sylvie* öyküsünde Adrienne bir yontudur, onun iç dünyasını hiç tanıyanlayız; Sylvie ön plana geçince silinip gider, okur onunla bağlantısını yitirir. Öykülerinde bazı iletişimler eksiktir; bu da şair alışkanlığından, şiirsel yapının ağır basmasından doğuyor.

Ayrıca, Nerval düzyazılarında ütopiktir. O ana dek yazılmamış *"mümkünsüz bir roman "m, "mümkünsüz bir öykü* "nün peşindedir. *Rüya ve Yaşam (Aurelia)* belki de bu ütopyanın bir ön çalışmasıydı. Ham halinde, iyi ki ham ha-

linde kaldı. Nerval yaşasabelki yapıtı, kendi deyimiyle, incilerle süsleyip onun güzelliğine zarar verebilirdi.

Angélique, Jenny, Octavie, his, Corilla vePandora 'yı okuduğumuzda yoğun bir kültür birikimiyle karşılaşırız. Yalnız Batı mitolojisi değil, Doğu mitolojisi alanında da uzmandır. Öykülerinde tıpkı bir masal anlatıcısı gibi kahramanlarla özdeşleşir. Kahramana ya da olaya düşleri ve rüyaları eşlik ettiği zaman, öykü ruhsal kriz, delilik ya da trans halinde yazıldığı zaman daha da başarılıdır.

Çok iyi bir mimardır. Yapıyı sağlam kurar. Hem çağdaş mimarinin, hem eski mimarinin güzelliklerini, estetiğini aynı yapıda sergiler. Örneğin *Sylvie*[1] *yi* okurken ilk aşkların, ilk gözağrılarının özlemini, kırsal yaşamın nostaljisini duyarız; yüreğimiz burkulur. Ama, yazar başlangıçta olduğu gibi sonuçta da bulunduğumuz yere, kente bırakır bizi. Öykü ve şiirlerinde bazen eski çağlara uzanır; eski yaşamı, şatolardaki soyluların, prenseslerin yasak aşklarını dile getirir. Örenler taş yığını olmaktan çıkar, nesneler konuşur. *Octavie'de* okuru günün İlaryasından alıp antik çağlara götürür. Güncel aşkla mitolojik seviler iç içe geçer.

Nerval 'ın iki başyapıtından biri sayılan (diğeri *Rüya ve Yaşam) Sylvie* kurgusal bir öykü değildir; yazarın çocukluk ve ilk gençlik anılarından, ilk aşklarından kaynaklanır. Nerval daha iki yaşındayken annesi ölünce, cephede askeri doktor olan baba, oğlunu Valois Bölgesi'ndeki *Mortefontaine'de* oturan annesinin dayısı *Antoine Boucher'rım* yanma bırakmak zorunda kaldı. Küçük Gérard tek katlı, bahçe içinde, yüzü san boyalı, pancurlan yeşil bir evde; *Nonette* ve *Thèves* derelerinin, ormanların, göllerin, meşe

ve söğüt ağaçlarının, çalıbülbülleri, karatavuklar ve arı kuşlarının, yabani çiçeklerin, Rousseau'nun çok sevdiği Cezayir menekşelerinin süslediği bir doğa içinde büyüdü. Komşu *Loisy* köyünde oturan ilk aşkı, ilk gözağrısı, "kara gözlü, düzgün yüzlü, teni hafifçe yanık, diri ve körpe köylü kızı" Sylvie'yi tanıdı. Savaş bitince askeri doktor babası Paris'e yerleşti ve oğlunu yanma aldı. Gerard Charlemagne Lisesi'nde okumaya başladı. Yaz tatillerinde yine Mortefontaine'e, Loisy'ye gezmeye gidiyordu. Ve artık onun adı *"Küçük Parisli* "ydi. Yörede her yıl kutlanan *Yay Bayramı* şölenlerinin birinde yandaki şatonun soylu kızı, kumral Adrienne'e rasladı: *"(...) Dans ettiğimiz halkada birden, kumral, uzun boylu ve güzel, Adrienne adındaki bir kız dikkatimi çekti. Oyunun kuralları gereği, halkanın ortasında onunla karşı karşıya buldum kendimi. Aynı boydaydık. Öpüşün diye bağırdılar, dans da, koro da görülmemiş bir canlılıkla dönüyordu. Öperken elini sıkmaktan kendimi alamadım. Altın saçlarının uzun bukleleri şöyle bir değip yanaklarımı hafifçe okşuyordu. O anda bilmediğim bir şeyler kıpırdadı içimde."* Sylvie ön plana geçince silinip gider Adrienne, okur onunla bağlantısını yitirir. Öyküde silinir ama Nerval'in yaşamından hiç çıkmaz Adrienne. *Fantezi* şiirinde, Onüçüncü Louis döneminde, geçmiş zaman giysileri içinde, köşeleri taş, tuğla şatonun kızıla çalan penceresinden bakan kara gözlü kumral kadın Adrienne'dir: *"Bir kadın var şatonun geniş penceresinde /Kara gözlü ve kumral, belki de tanıdığım /Bir kadın, geçmiş zaman esvapları içinde/ Belki başka yaşamda görüp anımsadığım."* Yazarın ikinci başyapıtı Rüya ve Yaşam'daki Aurelia, Adrienne'dir. Bazen Meryem, bazan Mısır tan-

ricası İsis; bazan bereket tanrıçası Kibele'dir. Aşık olduğu opera oyuncusu Jenny Colon'da Adrienrte'i arar. Aslında bir hayale aşıktır Nerval. Bu hayal iki yaşındayken yitirdiği, geride bir resmi bile kalmadığı için yüzünü dahi göremediği annesiydi belki de. Düş evrenlerinde gezinip durduğu için hemen yanındaki, onu seven, diri, canlı, çalışkan köylü kızı Sylvie'yi, gerçek aşkı göremez.

Sylvie'nin bir roman kahramanı değil de Nerval'in ilk gençlik aşkı olduğunu belirtmiştim. Geçen yılın baharında (30 Mayıs) çocuk Nerval'in büyüdüğü Mortefontaine'e, Sylvie'nin köyü Loisy'ye, delikanlı Nerval'in Yay Bayramı şölenlerine katıldığı Senlis'e gittim; Nerval'den önce Rousseau'nun da gezindiği ve Cezayir menekşeleri topladığı Ermenonville ormanında, Nonette ve Thèves derelerinin kıyılarında dolaştım, genç yaşta ölen ama Nerval'in yapıtlarında ölümsüzleşen, Fantezi şiirinin ve Rüya ve Yaşam (Aurelia) öyküsünün ya da mümkünsüz romanın esin perisi, kumral Adrienne'in şatosu önündeki ıslak çimlere oturdum. Geçmiş zaman içinde gizemli bir yolculuk yaparak büyük yazarın anılarının ve aşklarının peşine düştüm.

Sylvielerin evinin yeni sahipleri 170 yıl önceki büyük aşka saygı göstererek evin şeklini bozmamış, yalnızca onarımla yetinmişler. Pencerelerde güllerle sarmaş dolaş asmalar ve çalıbülbülünün kafesi yok ama onların yerini saksı çiçekleri almış, Sevinerek içeri buyur ettiler bizi. Çıkrık seslerini, yaşam dolu cıvıl cıvıl Sylvie'nin şen kahkahalarını duyar gibi oldum. Biraz da hüzünlendim. Çünkü bu evde "Küçük Parisli"ye âşık tatlı Sylvie'nin düşkırıkları da vardı.

Şair Nerval

Nerval'in yazarlık döneminde şiir ve edebiyat dünyasına Almanya'dan giren *Romantizm* egemendi. Ortam da elverişliydi zaten. Fransız Devrimi soylular sınıfını ortadan kaldırınca onların akımı olan *Klasizm* de gözden düştü, yerini Romantizm aldı. İçerik ve dil değişti. Artık yalnızca soyluların yaşam öyküleri değil her şey şiirin, konusu haline geldi. Tumturaklı klasik şiir dilinin yerini gelişigüzel bir sesle yazılmış, kişisel duyguları, kentsoylunun duygularını yansıtan diri ve canlı bir halk dili aldı. Soylu kahramanlar sürüldü, bireyin imgelemi, düşgücü ve duyarlılığı, "ben"in kendinden geçişi ve kişisel lirizm egemen oldu. Ozanlar biçime değil öze ağırlık verdiler. Doğa ve insan kaynaştı. Sanat özgürleşti, tiyatro klasik trajedinin kurallarını bir yara attı. Şiir, insanın duygularını olduğu kadar yoksulluğunu ve toplumsal sorunlarını da kendine dert edindi.

Kentsoylulargerek evliliklerle, gerek unvanları parayla satın alıp soylularla kaynaşınca şiirde de geriye dönüş başladı; hatta, bu geriye dönüşün öncülüğünü Nerval'in yakın arkadaşı *Théophil Gautier* yaptı. *Leconte de Lisle, Théodore de Banville ve José-Maria de Heredia* gibi şairlerin de yer aldığı *Parnasse Okulu* ortaya çıktık "Kişisel lirizme ve kişiselliğe paydos!", "Biçim ve teknik zorunludur" diyorlardı. Eski Klasik Akıma ve *Plèiade Okulu'na,* yeniden ilgi duymaya başladılar; şiiri, kaynağını geçmişte, Yunan ve Roma kültüründe aradılar.

Nerval'in şiir yazdığı dönemde *Lamartine, Alfred de Vigny, Alfred de Musset* gibi şairlerin öncülüğündeki Ro-

mantizm akımı egemendi. Ancak Gautier, Lisle ve Banville'lerle, biçime, plastik güzelliğe ağırlık veren Parnasse Okulu da sesini duyurmaya başlamıştı. Nerval'in, *Ejderha Kızlar'ı* yazdığı döneme dek, şiirlerinde daha çok Romantizmin, biraz da Parnasse Okulu'nun etkileri görülür.

Süpernatüralist

Ejderha Kızlar'dşki (Les Chimères) şiirlerle karşımıza bambaşka bir Nerval çıkar ve bu şiirleriyle şair gerçeküstücülüğün kurucuları arasına girer. *Alexandre Dumas'ya* yazdığı mektupta bu şiirlerinden şöyle söz eder: "Süpernatüralist bir düş halindeyken yazılmış sonelerimden birini madem sevdiniz ötekileri de okumaya katlanın. Kitabın son bölümünde yer alacaklar: Hegel'in metafiziğinden, Swedenbourg'un *Usumuzdan Çıkmayanlar* adlı yapıtında yazdıklarından daha karanlık değiller. Açıklanmaları olanaksız, ama böyle birşey mümkün olsa ve açıklanmaya kalkılsa tüm güzellliklerini yitirirlerdi."

Gizemci Nerval Ej derha Kızlar'da (Les Chimères) süpernatürel bir gizliliği bir büyüde yansıtmak ister.

Fransız modern şiirini kimi eleştirmenler Baudelaire'le, kimi eleştirmenler ve edebiyat tarihçileriyse Gérard de Nerval'le başlatırlar. Övgülerinde hayli cimri olan büyük *Baudelaire Nerval'den "üstün bir görüş ", "çağımızın Pisagoru "* şeklinde söz eder. Nerval'deki *supernatüralizm* Baudelaire'de *sürnatüralizm* ve Nerval'e "kardeşim" diyen Apollinaire'de *sürrealizm* (gerçeküstücülük) halini alır. Aslında köken olarak bu sözcüğü de ilk kullanan Nerval'dir. *Rüya ve Yaşam (Aurélia)* adlı ünlü uzun öyküsün-

de şunlar yazar: "Bildiğimiz dünyayla rüyanın gerçeküstü dünyası arasında gizemli bir iletişim kurulur. Böylece her şey çift görünüme bürünür; bir çiçek, genç bir kızın verdiği öpücük, her şey işaret ve simge halini alır."

Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, Apollinaire ve Proust gibi büyük Fransız şairlerinin ve yazarlarının yetişmesinde onun büyük katkısı var. Yahya Kemal öldüğünde başucunda Nerval'in Rüya ve Yaşam'ı (Aurélia) açık olarak duruyordu.

Romantizm çıkışlı şair, öykücü ve tiyatro yazarı Nerval *ElDesdichado* şiiriyle Sembolizmin, *Ejderla Kızlar'da*. (Les Chimères) yer alan ünlü soneleri ve *Rüya ve Yaşam (Aurélia)* adlı öyküsüyle *Gerçeküstücülüğün* öncülerinden sayıldı. *Sylvie* romantik düzyazının başyapıtı ve baştacıdır. *Proust* gibi çok usta ve üslup mimarı bir yazar bu öyküyü çok sever ve yaratıcısı Nerval'den *"dahi"* diye söz eder.

Başta Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yahya Kemal olmak üzere Cumhuriyet dönemi Türk şairlerini de etkiledi.

Yapıtının yanısıra yaşamı ve ölümüyle de efsaneleşti.

Erdoğan Alkan

SYLVIE

I

YÎTİK GECE

Her akşam sahne önünde aşıklara özgü bir şıklıkla göründüğüm tiyatrodan çıkıyordum. Bazan her şey dolu, anlamlı, bazan her şey boştu orda. Yalnızca otuz kadar zoraki meraklının oturduğu arka koltuklarda, modası geçmiş şapkalar ve gece giysileriyle bezenmiş localara göz gezdirmek ya da her koltuğu çiçekli tuvaletler, pırıl pırıl mücevherler ve parlak yüzlerle taçlanmış salonun bir parçası olmak benim için pek önemli değildi. Salondaki görüntüye olduğu kadar, o zamanların tatsız bir başyapıtı piyesin ikinci, üçüncü sahnelerinde o çok sevdiğim varlık çıkıncaya dek, çevremdeki boş yüzlere tek soluk ve tek sözcükle yaşam katıncaya dek, oynanan oyuna da aldırdığım yoktu.

Onda yaşadığımı duyumsuyordum ve yalnız benim için yaşıyordu o. Gülücüğü içimi sonsuz bir mutlulukla dolduruyordu; tatlı olduğu kadar, tınısı da öylesine güçlü, titreşimli sesini duyunca ürperiyordum. Benim için tüm yetkinliklere sahipti ve tüm coşkularım, tüm tutkularım yanıtını buluyordu onda. Aşağıdan yukarı doğru vuran sahne ışıklarında gündüz gibi güzeldi, sahne lambaları kısılıp

avizenin ışığı onu üstten aydınlattığı ve alınlarında yıldız, Herculanum (1) fresklerinin esmer fonunda, karartılar halinde beliren tanrısal Heure'ler (2) örneği, kendi güzelliğinin gölgesinde parlatıp daha doğal gösterdiği zaman, solgundu gece gibi.

Bir yıldan beri, ne olup ne olmadığını sorup soruşturmamıştım zaten; bana imgesini yansıtan o büyülü aynayı bulandırmaktan korkuyordum; olsa olsa, oyunculuğuna değil de, ancak kadınlığına değgin bazı dedikodulara kulak kabartabilirdim. Hakkındaki söylentiler Prenses Elide ya da Trabzon Kraliçesi üstüne söylenen sözler kadar az ilgilendiriyordu beni. Gençlik günlerini on sekizinci yüzyıl ortalarında geçirmiş bir dayım vardı. Bir çağı iyi tanımak için onu yaşamak gerekir, oyuncu kadınların kadın olmadıklarını, doğanın onları yaratırken yürek koymayı unuttuğunu çok önceden söylemişti. Kuşkusuz kendi çağının oyuncularından söz ediyordu, sonradan, enfiye kutusunu süslemek için kullandığı nice sevimli madalyonlar, fildişi üstüne işlenmiş kadın yüzleri ve sararmış mektuplar, solmuş kurdeleler gösterip başından geçenler ve düş kırıklıkları üstüne, nice şeyleri öyküleriyle, kanıtlarıyla öyle anlatmıştı ki, sonunda ben de, yaşadıkları çağı hesaba katmaksızın o tür kadınların hepsini kötü gözle görmeye alışmıştım.

Devrimlerin sıradan bir olaymış gibi birbirini izlediği, büyük saltanatların ardı ardına çöktüğü dönemlere benzer, acayip bir dönemde yaşıyorduk bizler. Fronde çağının (3) mert kibarlığı, Regence'm (4) kötü ama öte yandan zarif ve ince alışkanlıkları, Directoire'm (5) kuşkuculuğu ve çılgın eğlenceleri yoktu o zaman; eylemle kararsızlık ve

tembelliğin, gerçekleşmeyecek parlak tasarıların, yeniden doğuş özlemlerinin, geçmiş anlaşmazlıkların sıkıntısı, kuşkulu umutlar, karışık coşkuların, Pérégrinus (6) ve Apulée (7) dönemindekine benzer bazı şeylerin birlikte yer aldığı bir keşmekeş içindeydik. Maddi insan, ona güzel Isis'in (8) elleriyle yeni bir dirilik, canlılık sunması gereken gül demetinin özlemini çekiyordu; sonsuza dek genç ve arınmış tanrıça, geceleri görünüp boşuna yitirdiğimiz saatlerin utancını yaşatıyordu bizlere. Yine de, tensel aşk, sevişme günün tutkusu değildi, orunlar ve onurlar peşindeki aç papaz, bizleri gerçekleşmesi mümkün eylem alanlarından uzaklaştırıyordu. Geride, sığınmak için ancak, hep yukarı doğru çıkıp kendimizi toplumdan soyutladığımız, şairlerin o fildişi kulesi kalıyordu. Ustalarımızın öncülük ettiği o yüksek yerlerde, sonunda, yalnızlığın temiz havasını soluyor, efsanelerin altın kasesinden unutuşu içip şiir ve aşkla esrik, kendimizden geçiyorduk. Aşk mı? Yazık! Belli belirsiz biçimler, gül pembesi, mavi renkler, fizik ötesi hayaletlerdi o bizim için! Gerçek kadın yakından tanıdığında saflığımıza başkaldırıyordu: İlle de kraliçe ya da tanrıça gibi görünmeliydi, asla yaklaşmamalıydık ona.

Hiç değil aramızdan bazıları bu platonik çelişkilere daha az kapılıyor ve yenilenmiş iskenderiye rüyalarımız arasında bazan, yeraltı tanrılarının bir an için olsa da, parıltılı izleriyle karanlığı aydınlatan meşalesini sallıyordu. Baygın bir düşten kalma buruk hüzünle tiyatrodan böyle çıkıp akşam yemeklerini hayli kalabalık, birlikte yediğimiz, yeniden toparlanma ya da çöküş dönemlerinde ya da tartışmaların artık çekilmez hal alıp aramızdaki en utangaçların bile, Hunlar, Türkmenler ya da Kazaklar gelse de

şu söz ebelerinden kurtulsak diye pencereye koştuğu zamanlarda olduğu gibi, parlak, canlı, fırtınalı ve bazan kimi ince zekâların bitmek tükenmek bilmeyen güzel sözleri önünde tüm büyük acıların boyun eğdiği o arkadaş çevresiyle buluşmaya gidiyordum.

"İçelim, sevelim, bilgelik budur!" Gençlerin tek düşüncesi buydu. İçlerinden biri sordu: "Tiyatroya gittiğimde hep sana raslıyorum. *Hangisini* gözüne kestirdin?"

Hangisiymiş?.. Sanki *başkası* için gidebilirmişim gibi. Adını söyledim. Dostum acıyarak yüzüme baktı. "Onu evine bırakıp dönen surdaki mutlu adamı görüyor musun? Kurallarımıza pek bağlıdır, sanırım onunla geç saatlerde buluşacak."

İlgisizmişçesine, gözlerimi şöyle bir söz ettiği kişiye çevirdim. Kılığı kıyafeti yerinde, solgun yüzlü, sinirli, tavırları düzgün, bakışları hüzünlü ve tatlı bir delikanlı. Kumar masasına altın para koyuyor, kaybettiğinde aldırmıyordu.

"Bana ne, ha bu, ha başkası? Elbet biri olacak, bunu iyi seçmiş" dedim.

"Ya sen?"

"Ben mi? Ben bir hayalin peşindeyim, başka şeyin değil."

Çıkarken okuma salonundan geçtim, alışkanlıkla, oradaki gazeteye şöyle bir baktım. Sanırım borsa haberi için. Elimde en son kalanlar içinde hayli yabancı hisse senedi vardı. Uzun süre yerinde sayan bu senetlerin bakanlıkta bir değişiklik olduğu için değer kazanacağı söyleniyordu. Gerçekten de değerleri çok yükselmişti, yeniden zengin oluyordum.

Bu değişikliğin bana sağladığı tek şey şuydu, demek ki, istersem, uzun zaman, sevdiğim kadına artık sahip olabilirdim. Düşlerimdeki dünyaya parmak ucuyla dokunmuştum. Hayal mi görüyordum, gözlerim mi yanıltıyordu beni? Öteki gazeteler de aynı şeyi yazıyordu. Kazancım gözlerimin önünde altm bir Moloche (9) heykeli gibi yükseldi. Düşündüm: "Az önceki şu delikanlı, tek başına bıraktığı kadınmevinde onun yerini alsam ne derdi?" Bunu düşünmek bile ürpertti beni.

Hayır, olmaz, aşkı daha bu yaşta parayla yok edemem, parayla baştan çıkarmam kimseyi. Zaten gelip geçen bir düşünce bu. Hem kim demiş kadının kendini satacağını? Elimdeki gazeteye hâlâ bakıp duruyordum, iki satırlık yazı gözüme çarptı: *Taşra'da Yay Bayramı.* - Senlis okçularının çiçek demetini yarın Loisy okçularına teslimi gerekiyor. Bu öylesine sade sözcükler bende birden yepyeni bir izlenim dizisini uyardı: Uzun yıllar unutulmuş bir taşra anısı, gençliğin sade ve saf şölenlerinin uzak bir yankısıydı bu. Uzakta, köylerde ve ormanlarda boru ve davul sesleri uğuldardı; kızlar çelenkler örer ve şarkılar söyleyerek, kurdelelerle süslü çiçek demetlerini bir araya korlardı. - Öküzlerin çektiği ağır bir kağnı geçerken bu armağanları toplar ve biz oralı çocuklar, oklarımız ve yaylarımızla, kendimize şövalye payeleri vererek, - yeni monarşilerin ve yeni dinlerin üstünden aşıp gelen eski bir kent törenini çağdan çağa-yinelediğimizi bilmeden, geçit alayını oluştururduk.

II

ADRIENNE

Yatağa girdim ama rahat edemedim. Yarı uykulu yarı uyanık bütün bir gençliğimi yaşadım anılarımda. Zihnin henüz düşün garip bileşimlerine karşı direndiği bu hal, yaşamın uzun bir döneminin en belirgin kesitlerini birkaç dakika içinde birbiri üstüne yığılmış bir halde görmemizi mümkün kılar.

Sivri çatıları arduvazlarla kaplı, köşeleri sarı taş oymalı, ön yüzü kırmızımsı, Dördüncü Henri zamanında yapılmış bir şato ve yapraklarından batan güneşin alev çizgilerinin süzüldüğü, kayın ve ıhlamur ağaçlarıyla çevrili, geniş, yeşil bir alan geldi gözlerimin önüne. Kızlar halka olmuş, çimende dans ediyor ve annelerinden öğrendikleri eski şarkıları öyle doğal bir sadelikle söylüyorlardı ki, Fransa'nın yüreğinin bin yılı aşkın bir süredir çarptığı o yaşlı Valois'da insan, yaşadığının tadına varıyordu. Kara gözleri, düzgün yüzü, hafifçe yanık teniyle, öylesine canlı ve körpe bir kız olan, komşu köyden küçük Sylvie'yi de soktuğum oyun halkasının içinde tek erkek çocuk bendim!... Aşıktım Sylvie'ye, ondan başkasını görmüyordu

gözlerim, -o zamana dek! Dans ettiğimiz halkada; birden kumral, uzun boylu ve güzel, Adrienne dedikleri bir kız dikkatimi çekti. Oyunun kuralları gereği, halkanın ortasında onunla karşı karşıya buldum kendimi. Aynı boydaydık. Öpüşün diye bağırdılar, dans da, koro da görülmemiş bir canlılıkla dönüyordu. Öperken elini sıkmaktan kendimi alamadım. Altın saçlarının uzun bukleleri şöyle bir değip yanaklarımı hafifçe okşuyordu. O anda bilmediğim bir şeyler kıpırdadı içimde. Dansa girebilmek için, güzel kızın şarkı söylemesi gerekiyordu. Çevresinde oturduk ve körpe, insanın içine işleyen, bu sisli ülkenin tüm kızlarının sesleri gibi, hafifçe boğuk bir sesle, hüzün ve sevda dolu bir şarkıyı, aşık olduğu için babasının kuleye kapatarak cezalandırdığı bir prensesin acılarını dile getiren o eski "romance"lardan (10) birini söyledi. Her bağlamın sonunda ezgiler, yaşlılara öykündükleri zaman, genç seslerin hançere oyunlarıyla, üstesinden çok iyi geldikleri tatlı titreşimlerle tamamlanıyordu.

O, şarkısını söylerken, karanlık büyük ağaçlardan iniyor ve ay ışığı, bizlerden, dikkat kesilmiş halkadan ayrı duran Adrienne'in yüzüne vuruyordu sadece. Sustu, sessizliği bozmaya kimse cesaret edemedi. Top top, hafif buharlarla örtülmüştü çimen; ve beyaz yumakların lifleri otların ucunda çözülüyordu. Kendimizi cennette sanıyorduk. Kalktım, şatonun çiçek bahçesindeki, içinde defne yetiştirilen, kabartma boyalı, büyük fayans vazoların olduğu yere koştum. İki defne dalı getirdim; taç gibi örüp kordelayla bağladılar. Adrienne'in başına koydum; solgun ay ışığı altındaki kumral saçlarında yapraklar parlıyor, bu haliyle o, kutsal barınakların kıyısındaki, Dante'ye gülümseyen

Beatrice'yi (11) andırıyordu. Kalktı Adrienne, gösterip selvi boyunu, zarifçe selam verdi ve koşarak şatoya girdi. Eski Fransa krallarıyla akraba bir ailenin torunlarından olduğunu söylediler; Valoislıların kanı akıyordu damarlarında. Yay Bayramında aramıza katılmasına izin vermiş ailesi; artık onu bir daha göremeyecektik, nitekim ertesi gün yatılı okuduğu manastıra gitti.

Yanına geldiğimde Sylvie ağlıyordu. Gözyaşlarının nedeni güzel şarkıcıya verdiğim defne taçtı. "Bir tane de sana yapayım" dedim, layık olmadığını söyleyip istemedi. Boşuna kendimi savunup durdum, evine götürürken tek söz çıkmadı ağzından.

Öğrenim nedeniyle Paris'e çağrıldığımda iki anıyı birlikte götürdüm: Hazin bir şekilde biten ilk gÖzağrısı ve bir lise öğrencisinin kaldıramayacağı kadar büyük acıların kaynağı, mümkünsüz, beyhude bir aşk.

Gözlerimde yalnızca Adrienne'in silinmez hayali kaldı, -ağır ders saatlerimi yumuşatan, paylaşan o utku ve güzellik simgesi...

Ertesi yıl tatilde gittiğimde öğrendim, ailesi şöyle bir görünüp kaybolan o güzeli rahibe yapmış.

III

KARAR

Gözlerimin önünden hayal meyal geçen bu anı her şeyi açığa çıkardı. Bir oyuncu kadına beslediğim, tiyatroda her akşam yinelenip duran, beni ancak uyku saatlerinde terk eden bu aşkın tohumları, solgun ay ışığında açılan o gece çiçeğinin, ak buğularla yarı yunmuş yeşil otlarda kayan o pembe ve kumral hayaletin, Adrienne'in anısındaydı, yıllardır unutulmuş bir yüz şimdi başka bir yüzle, oyuncu Aurelie'yle yeniden ortaya çıkıyordu. Müzelerde, hayran olduğumuz ustaların krokilerini görürüz, yapıtın, göz kamaştıran aslıysa başka yerdedir; tıpkı onlar gibi karşımda, resim sanılan, ama zamanla silinmiş karakalem kroki vardı.

Bir tiyatro oyuncusunu seviyorum sanarken, demek ki aslında ben bir rahibeye aşıkmışım! Çıldırmamak işten değil! Hafif ışığın, durgun, ölü bir sudaki sazlıklara kaçışı gibi, bir bilinmeyenin çekim alanında çaresiz çırpınıp duruyormuşum.

Peki ya Sylvie, o nice sevdiğim kız; üç yıldır niçin unuttum... Güzeldi de, Loisy'nin en güzel kızıydı!

Duruyor o, her zamanki gibi iyi, temiz ve hep açık-yürekli. Asmaların güllerle sarmaş dolaş penceresi, solda asılı, çalıbülbülünün kafesi gözümün önünde; yün büktüğü iğin sesi ve dilinden düşmeyen o şarkı kulağımda:

Oturmuştu güzel kız
Derenin kıyısında

Hâlâ bekliyor beni... Kim evlenecek onunla? Öyle yoksul ki!

Onun köyünde de, komşu köylerde de, sırtlarına bir içlik geçirmiş, elleri nasırlı, saz benizli, çökük yüzlü, kara kuru zavallı köylüler var hep. O beni seviyordu yalnız, şimdi hayatta olmayan zavallı dayım, Loisy dolaylarında otururdu, Sylvie'nin Küçük Parislisiydim dayımı görmeye gittiğimde. Adamcağız, aslında bir ömür bana yetebilecek, ama üç yıldır bey gibi saçıp savurduğum küçümsenemeyecek mal da bıraktı. Sylvie ile evlenseydim heba olmazdı. Tesadüf önüme yeni bir fırsat çıkardı, iş içten geçmiş değil.

Şu saatte ne yapıyordur? Uyuyordun.. Hayır uyumaz, çünkü bugün Yay Bayramı, sabaha kadar dans edebileceği tek gün, yılda bir kez. Bayrama katılmıştır...

Saat kaçtır acaba?

Saatim de yok.

Eski bir daireyi yeniden döşemek için günün modası gereği bulundurmam şart olan gösterişli bir yığın eşya arasında Rönensans dönemine ait, pırıl pırıl yanan bir de saat var. Yaldızlı kubbesinde Zaman heykeli, yarı şaha kalkmış iki at, atlarda Medicis tarzında iki kadın yontusu,

savatlı kadranında mineden rakamlar, kadranın altında kabartma, dirseklerini geyiğine dayamış tarihi Diane. Kuşkusuz çok iyi çalışır, ama iki yüzyıldan beri kurulmamış. Zaten ben de bu saati Touraine'den zamanı öğrenmek için almadım.

Kapıcıya indim. Guguklu saati gecenin birini gösteriyordu. '-Loisy'deki baloya dört saatte yetişebilirim" diye söylendim kendi kendime. Palais-Royal Alanı'nda kulüp üyeleri ve kumarbazlar için bekleyen beş altı araba vardı; önüme ilk çıkana atlayıp "Loisy'ye çek" dedim.

"Nerde bu Loisy?"

"Senlis dolaylarında, sekiz fersah."

Arabacı pek ilgilenir gibi değildi. Yanıtladı:

"Sizi posta arabaları da götürür..."

Şu Flandre yolu geceleri ne hazindir, ancak orman bölgelerinde manzara güzelleşir. İki yanda garip şekillere bürünmüş hep tekdüze ağaçlar; sonra yeşil alanlar ve tarlalar, sollarında mavimsi Montmorency, Ecouen, Luzarches tepeleri. İşte Gonesse, Ligue (12) ve Fronde döneminin anılarıyla dolu küçük kasaba...

Louvres'u geçince elma ağaçları başlar ve çiçekler yerdeki yıldızlar gibi parlar gece, kaç kez gördüm; ortada bir yol, köylere en kısa ordan gidilir. Araba tepeyi çıkarken biz de, sık sık geldiğim, o eski günlerdeki anılara dönelim.

IV

CYTHERE'E (13) BÎR YOLCULUK

Aradan birkaç yıl geçmişti. Şatonun önünde Adrienne'e rasladığım o çocukluk günlerimden sonra. Aziz yortusunda da gitmiştim Loisy'ye. Üyesi olduğum toplulukla, yay şövalyeleri arasına yeniden katıldım. Ormanlarda kaybolmuş, devrimlerden çok, zamanın yıprattığı o şatolardan hâlâ birçoğuna sahip eski ailelerden gençler düzenlemişti töreni. Atlılar Chantilly'den, Compiègne'den, Senlis'den güle oynaya akın akın gelip yay kulüplerinin kır alaylarında yerlerini alıyorlardı. Köyler ve kasabalardaki uzun gezintilerden, kilise ayininden sonra, gençler ustaca yarışmış, kazananlara ödülden başka, Nonette ve Thèves ırmaklarının suladığı göllerden birinin ortasındaki, kavaklar ve ıhlamur ağaçlarıyla gölgeli bir adada ziyafet de düzenlenmişti. Sütunlu, beyzi bir tapınak vardı, salonu yemek vermeye elverişli. Süslü sandallarla gittik. Ermenonville'deki gibi, orda da, on sekizinci yüzyıl sonlarından kalma filozof milyonerlerin zamanın zevkine göre özel olarak yaptırdığı, sağa sola serpilmiş küçük binalar vardı. Söz konusu tapınak sanırım ilkel çağlarda, tanrı Uranie (14)

için yapılmış olmalı. Sütunlardan üçü çökmüş, yapının bir kısmını da çökertmiş; ancak, salonun içini onarmışlar, sütunlar arasına kurdeleler asıp Horace'tan (15) çok Boufflers (16) ya da Chaulieu'nün (17) çoktanrıcılığma yaraşır çağdaş öreni gençleştirmişler.

Göl gezisi belki de, Watteau'nun (18) *Cythere 'e Yolculuk* tablosunu yeniden yaşatmak için düzenlenmiş. Ne var ki, çağdaş giysilerimiz görüntüye ters düşüyordu. Kocaman çelenk sepeti arabadan alınıp büyük bir sandala konmuştu; beyaz giysili genç kızlar geleneğe uygun biçimde sıralarda yerlerini almış, çelenge eşlik ediyor ve eski zamanların zarif dinsel töreni, dikenli çalılıklar, dizi dizi sütunlar ve duru yapraklarıyla akşamın ışığında al al adayı kuşatan durgun sularda yeniden yansıyordu. Kısa bir süre sonra tüm sandallar kıyıya çekildi. Masanın ortasına, önce törenle getirilip çelenk sepeti kondu, sonra herkes yerini aldı. Şanslı delikanlılar kızların yanlarına kuruldu: Bunun için zaten aileleriyle tanışmak yetiyor. Sylvie'yle yan yanaydık. Kardeşi de ordaydı, "uzun zamandır görünmüyorsun, neden gelmiyorsun bize" diye sitem etti. Ders yüzünden Paris'e çakılıp kaldığımı, salt onları görmek için geldiğimi söyleyip gönlünü aldım. Hemen karşı çıktı Sylvie: "Hayır hayır, aslında beni unuttu. Köylüyüz biz, Parisliye benzer miyiz!" Öpüp susturmak istedim, ama hâlâ somurtuyordu, kardeşinin ısrarıyla, o değilden uzattı yanağını. Hiçbir zevk alamadım, herkese sunulabilecek sıradan bir öpücüktü, zira yabancılarla bile selamlaşmak adettir Valois'da, öpücük saygı işaretidir.

Bayramı düzenleyenler bir de sürpriz hazırlamışlardı. Yemek sonunda, o ana dek çiçekler altında tutsak kalan bir kuğu koca sepetin dibinden havalandı ve güçlü ka-

natlarma takılmış kurdele ve taçlan dört bir yana saçtı. Güneşin son ışıklarına doğru o, özgür, kıvançla kanatlanırken bizler çelenklerden rasgele birini yakalayıp yanımızdaki kızın alnını süslüyorduk. En güzellerinden birini de ben yakalamak mutluluğuna erdim ve Sylvie bu kez, gülümseyerek ötekinden daha tatlı bir öpücük sundu. Anladım ki böylece, bir zamanlann kötü anısını silmiştim. Bu kez artık ona hayrandım, bu hayranlığı bölüşen başkası yoktu, o da öylesine güzelleşmişti! Vaktiyle, daha uzun boylu ve zerafet örneği olarak dünyaya gelmiş birini görünce küçümsediğim o eski köylü kızı değildi artık. Bambaşka olmuştu sanki: Kara gözlerindeki, çocukluğundan beri var olan çekiciliğe kapılmamak elde değildi. Keman kaşlar altındaki göz çukurlarını ve yüzünü düzgün,' sessiz çizgilerle ısıtan gülücüğünde eski Atinalılardan bir şeyler vardı. Öteki kızların buruşuk yüzleri arasında, eski bir Yunan yontusu kadar düzgün o yüze bakıp hayran kalıyordum. Zarif, uzun parmakları, dolgun, beyaz kolları, serpilip gelişmiş boyuyla, bir zaman gördüğüm kızdan tamamen değişik, başka biri olmuştu. Bir yandan da o eski ve ani ihanetimi örtbas etmek niyetiyle, onu ne kadar değişmiş bulduğumu söylemekten kendimi almadım.

Ortam elverişliydi zaten, her şey yardımcıydı bana, kardeşiyle dostluğum, bayramın yarattığı özden hava, akşam saati, özlem dolu düşlerle geçmiş zamanların parlak ihtişamını canlandıran yer bile. Çocukluk anılarımızdan söz etmek, gökyüzünün gölgeler ve sular üzerindeki yansımalarını baş başa, hayal dolu seyretmek için mümkün olduğu kadar danstan kaçınıyorduk. Daldığımız düş evreninden kardeşinin sözleriyle uyandık, "geç oldu, eve dönmeliyiz artık, köy uzak" diyordu.

V

KÖY

Loisy'de, bekçinin eski evinde oturuyorlardı. Birlikte gittik, sonra ben, dayımda kalmaya Montagny'ye döndüm. Tam yoldan çıkıp Loisy'yi Saint S...'den (19) ayıran koruya girdiğimde birden Ermenonville ormanı boyunca uzanan bir duygu doldurdu içimi; az soma önüme çeyrek fersah kadar izlemem gereken manastır duvarlarının çıkacağını biliyordum. Ay, koyu ödtaşı kayalarını ve ayaklarımın altında çoğalıp duran çalılıkları aydınlatarak bulutların altında gizleniyor, görünüp kayboluyordu. Sağımda solumda, ayak basılmamış yolsuz orman kıyılan, önümde hep, Romalıların sürdüğü Armen oğullarının anısını taşıyan Kelt kayaları. Bu ince yığınlar üstünden, uzak göller, sisli vadideki uzak aynalar gibi belli belirsiz görünüyor, törenin yapıldığı göl bile seçilemiyordu.

Ilıktı hava, burcu burcu kokuyordu. Daha öteye gitmedim, fundalara uzanıp sabahladım. Uyandığımda, gece yolumu kaybedip geldiğim yerleri yavaş yavaş tanımaya başladım. Solumda Saint S... Manastırı'nın duvarları uzanıyordu, vadinin öte yanında Charlemagne döneminden es-

ki konut örenleriyle Gens-d' Armes tepesi. Yakınında, öbek öbek ağaçların üstünde, Thiers Manastırı' nın yüksek örenleri, yonca ve kemer oymalı duvarlanyla, ufukta beliriyordu. Ötede, eski zamanlarda olduğu gibi su kanallarıyla çevrilmiş gotik Pontarme şatosu günün ilk ışınlarını yansıtırken, güneyde yüksek Tournelle şatosu ve Montmeliant'ın ilk tepelerinde kurulmuş Bertrand-Fosse'un dört kulesi yükseliyordu.

Tatlıydı gece ve yalnızca Sylvie'yi düşünüyordum; ama manastırı görünce birden aklıma gelmişti: Adrienne'in bulunduğu manastırı bu muydu yoksa? Çan sesleri hâlâ kulağımdaydı, belki de o seslerle uyanmıştım. Kayaların en üstüne tırmanıp duvarların üzerinden içeriye şöyle bir göz atmak geçti usumdan. Ama hemen günah işliyormuşçasına o düşünceyi kafamdan kovdum. Ağaran gün o boş anıyı sildi, yine yalnızca Sylvie'nin pembe hatları kaldı. "Gidip uyandırayım" deyip Loisy'nin yolunu tuttum.

îşte patikanın sonu ve ormanın kıyısında köy: Duvarlarına asmalar ve güller tırmanan yirmi küçük ev. Başlarında kırmızı yazmalarıyla yün eğiren küçük kızlar, bir çiftliğin önünde erkenden toplanmış, çalışıyorlar. Sylvie hiç katılmaz onlara. Ailesi köylü kaldığı halde, ince dantelalar öreliberi adeta bir küçük hanım olmuş. Odasına kadar çıktım, kimse de buna şaşmadı: Kalkalı hayli olmuş, dantela örüyor, birbirine değen topuzlardan dizindeki yeşil kasnağa tatlı sesler iniyordu. O tanrısal gülücükle:

"Sizi gidi tembel sizi, sanırım yeni kalktınız!" dedi. Ağaçlar ve kayalar arasında yolumu şaşırıp nasıl koşturduğumu ve geceyi uykusuz geçirdiğimi anlattım. Bir an acır gibi oldu, sonra yanıtladı:

"Yorgun değilseniz eğer biraz da ben koşturayım sizi, Othys'deki halama gidiyoruz."

Olur! der demez, kıvançla kalktı, aynada saçlarını düzeltti, başına hasır bir kır şapkası giydi. Gözlerinde kıvancın, arınmışlığın pırıltıları vardı. Theves kıyılarını izleyerek yola koyulduk, papatyalar ve altın goncalar serpilmiş çayırlardan geçtik, Saint-Laurent ormanı boyunca yürüdük, yolu kısaltmak için bazan dereler, çalılıklar aştık. Ağaçlarda karatavuklar ötüşüyor, ayaklarımızın değdiği çalılardan arıkuşları kıvançla havalanıyordu. Kimi vakit adımlarımız, yaprakları birbirine dolaşık uzun dallar arasında mavi mavi açılmış, Rousseau'nun çok sevdiği cezayir menekşelerine raslıyor, alçakgönüllü sarmaşıklar arkadaşımın ürkek ayaklarını durduruyordu. Cenevreli filozofun anılarına kayıtsız, Sylvie, sağda solda kokulu yaban çiçekleri arıyor ve ben ona, bazı bölümleri ezbere söylediğim *Yeni Helois'den* (20) söz ediyordum.

"Güzel mi?" dedi;

"Nefis."

"Auguste Lafontaine'den (21) daha mı güzel?"

"Daha duygulu."

"O halde ben de okumalıyım. Kardeşime söyleyeyim, Senlis'e gider gitmez getirsin."

Sylvie çilek toplarken ben hâlâ Heloise'den parçalar söylüyordum.

VI

- OTHYS

Ormandan çıktığımızda erguvan rengindeki, öbek öbek yüksük çiçeklerine rasladık; koca bir demet yaptı ve bana:

"Halam için! Bu güzel çiçekleri odasında görmek mutlu eder onu" dedi.

Az bir yol kalmıştı Othys'ye. Montmeliant'le Dammartin arasındaki mor yamaçlar üstünde yükseliyordu köyün çanları. Kumtaşları, çakıl taşları arasından şarıltılarla yeniden akıyordu Theves, kaynağının yöresinde incelip çayırlarda dinleniyor, kuzgunkılıçlarınm, süsenlerin ortasında küçük bir göl oluşturuyordu. Az sonra ilk evlere ulaştık. Sylvie'nin halası irili ufaklı kumtaşlarından yapılmış, asmalar ve küme küme şerbetçiotlarıyla çevrili küçük bir evde tek başına oturuyor; kocası öleli beri, köylülerin onun hesabına ekip biçtiği birkaç evlek toprakla yaşıyordu. Yeğeni gelince evi ısırdı.

"Günaydın hala, bak çocukların geldi, karnımız zil çalıyor" deyip halasını şefkatle kucakladı, kollarına çiçek demetini koydu'Sylvie. Aklına sonra geldim ve beni tanıttı:

"Sevgilim bu!"

Ben de sarıldım halaya:

"Ne kibar çocuk... Demek bir kumral buldun!.." dedi.

Yanıtladı Sylvie:

"Güzel saçları var, incecik."

Hala:

"Hep böyle kalmaz, ama önünüzde zaman var, sen esmersin, tam sana göre..."

Sylvie:

"Kahvaltı etsin, hala!"

Dolapları, seleyi açtı Sylvie; süt, köy ekmeği, şeker buldu, tabakları ve üstünde iri çiçekler, tüyleri pırıl pırıl bir horoz resmedilmiş emaye fayans sahanları gelişigüzel masaya koydu. İçinde çileklerin yüzdüğü Creil porseleni kase ortada yerini aldı, bahçeyi dallarda kalmış birkaç avuç kiraz ve frenküzümünden de yoksun bıraktıktan sonra, örtünün iki ucuna iki çiçek vazosu yerleştirdi. Bütün bunlar olurken sözlerin en güzeli halanın ağzından çıktı:

"Bunlar karın doyurmaz, çerez türünden şeyler, şimdi de sıra bende."

Duvarda asılı tavayı aldı, ocağa çalı çırpı attı. Ona yardım etmek isteyen Sylvie'ye:

"Karışma sen, o güzel parmaklarına yazık, dokuduğun danteller Chantilly'dekilerden çok daha güzel, bana vermiştin, biliyorum" dedi.

Yanıtladı Sylvie:

"Sahi ya, halacığım... Eskilerden var mı sizde, örnek çıkaracağım da."

"O halde, komodine bak, belki vardır."

Sylvie:

"Anahtarları ver."

"Ne anahtarı, çekmecelerin hepsi açık."

"Doğru değil, biri hep kilitlidir."

Kadıncağız tavayı ateşten geçirip temizlerken Sylvie halasının bel kemerine bağlı, ince işlenmiş çelik bir anahtarı çıkarıp çalımla gösterdi.

O önde, ben arkada, tahta merdivenleri hızla çıkıp üsteki odaya girdik. Hey gidi kutsal gençlik, kutsal yaşlılık! O sadık anılar tapınağmdaki ilk aşkın saflığını karartmak olacak şey miydi? Köy karyolasının başucuna asılmış, yaldızlı ve beyzi bir çerçevenin içinde, o saf eski zamanlardan, kara gözlü, pembe dudaklı bir delikanlı gülümsüyordu. Üstünde Conde av bekçilerinin giydiği elbise; duruşu yarı askerce, yüzü pembe, yardımsever, pudralı saçlar altında temiz bir alın; belki de sıradan sayılabilecek bu kuruboya resim, gençliğin ve sadeliğin güzelliğini sergiliyordu. Prensin av partilerine katılmış orta değerde bir ressam, gerek onu, gerek başka bir çerçevedeki, çekici, çok bilmiş, önü açık, dizi dizi kurdeleli korsesinde tığ gibi, başını az yukarı kaldırıp parmağına konmuş bir kuşu ürküten genç karısını iyice resmetmek için elinden geleni yapmıştı doğrusu. İşte o kadın, şu an ateş üstüne eğilip yemek yapan kadındı. Funambules (22) Tiyatrosu'nda gördüğüm, çekici yüzlerini buruşuk maskeler altında saklayan perileri anımsadım. Yüzlerini ancak güneş Aşk Tapınağı yöresinde büyülü ateşlerle dönerken açıyorlardı.

"Ey tatlı hala, ne kadar güzelmişsiniz!" diye haykırdım.

Ünlü çekmeceyi açmak üzere olan Sylvie hemen atıldı:

"Ya ben?"

Al hareli, taftadan bir giysi bulmuştu, buruşuk kıvrımları açılırken hışırdadı.

"Denemek istiyorum, üstüme uyar mı, yaşlı bir periye benzerim herhalde!"

Mırıldandım içimden:

"Efsanelerin perisi sonsuza dek hep gençtir!.."

Sylvie çoktan düğmeleri çözmüş, basma entari ayaklarına düşmüştü. Halanın dökümlü, bol giysisi hokka gibi oturdu ince bedenine. Düğmeleri bana ilikletirken söylendi:

"Kolları dümdüz, ne gülünç!"

Oysa, dantellerle süslü yen ağızları o çıplak kollarını ne güzel sergiliyordu, halanın yitik güzelliğini kısa bir süre kuşatan, tülleri sararmış, kurdeleleri solmuş tertemiz korse şimdi baştan ayağa Sylvie'yi sarıyordu.

Sylvie bağırdı:

"Nedir bu, bitmedi mi! Düğme iliklemeyi bile bilmiyor musun?"

Bu haliyle onda Greuze'ün (23) nişanlı köylü kız tablosundaki hava vardı.

"Pudra gerek" dedim.

"Onu da buluruz."

Çekmeceleri yeniden karıştırmaya başladı, bir yandan da söyleniyordu: Bu ne bolluktu! Şu ne güzel kokuyordu, bu nasıl da pırıl pırıl yanıyordu, ne canlı renklerdi, ne sade süslerdi! İşte iki sedef yelpaze, biraz hasar görmüş, Çin işi iki krem kutusu, kehribar bir gerdanlık, bir yığın ıvır zıvır arasında bir çift küçük iskarpin, kabartma, nakışlı beyaz kumaştan yapılmış, bağcıklarının ortasında İrlanda boncukları!

"İşlemeli çorap bulursam giyerim bunları!" dedi Sylvie. Az sonra elimize yumak halinde çorap da geçti, açık pembe, topukları yeşil. Tavanın cızırtısı ve halanın sesiyle kendimize geldik; Sylvie:

"Siz hemen inin" dedi. Ayakkabılarını giymesine yardım etmek istedim, söz dinletemedim.

Hala, tavadaki pastırmalı yumurtayı tabağa koyuyordu. Az sonra Sylvie yeniden yukarı çağırdı beni:

"Çabuk giyinin!"

Kendisi baştan ayağa giyinmişti, bana da komodinin üstündeki, av bekçisinin güveyi esvabını gösterdi. Bir anda, bir başka çağdaki güveyi olup çıktım. Sylvie eşikte bekliyordu, el ele merdivenden indik. Hala dönüp bizi o halde görünce bir çığlık atmaktan kendini alamadı:

"Vay çocuklarım, vay!"

Gözyaşlarını tutamadı, ardından gülümsedi. Gençliği karşısındaydı işte - ne acı, ne hoş! Duygulu ve ağırbaşlı, yanma oturduk, ilk anın heyecanı geçip, yaşlı hala düğün anılarını anlatmaya başlayınca neşemiz yerine geldi, hatta, o zamanlar düğün sofrasının iki ucundan karşılıklı söylenen şarkıları; gelinle güveyi dans edip otururken okunan türküleri bile anımsadı. Zamanın inişli çıkışlı, dalgalı titreşimli sesiyle söylenen, ezgileri öylesine sade, Ecclesiaste ilahisi gibi sevdalı, bahar dolu sarkılan söylerken halaya biz de katılıyorduk; o güzelim yaz sabahı boyunca Sylvie gelindi, ben de güveyi.

VII

CHÂALIS

Sabahın saat dördü, dolambaçlı bir yoldayız; bayır yukarı çıkıyorum. Araba önce Orry'den, sonra La Chapelle'den geçecek. Soldaki yol Hallate ormanı boyunca gider. Sylvie'nin kardeşi arabasıyla bir zamanlar o yoldan beni bir törene götürmüştü. Sanırım Saint-Barthelemy akşamıydı. Korular arasından geçen ıssız yollarda küçük at bayrama gider gibi kanatlanmış uçuyordu. Mont-Eveque'de parke yola girmiş, birkaç dakika sonra da korucunun evinde, eski Châalis Manastırı'nda konaklamıştık. - Châalis, işte bir anı daha!

İmparatorluğun bu eski yurtluğundan geriye yalnız uzakta, göllerin ötesinde, Bizans kemerleri belli belirsiz görülen manastır örenleri kalmıştı. Bir zamanlar Charlemagne malikaneleri denen dinsel vakıflar unutulup gitmiş. Kimsenin doğru dürüst bir yol yapmayı bile düşünmediği, kentlerden kopuk bu yerlerde bir zamanlar dine uzun yıllar damgasını vurmuş Mediciler döneminde Este sülalesinden kardinaller çıkmıştı. Hal ve davranışlarında, gelenek ve göreneklerinde hâlâ yüce ve şiirsel bir yan vardır.

Kiliselerin îtalyanlarca yapılmış ince kabartma kemerlerinde Rönesansın kokusunu bulursunuz. Petrarca'nm duygusallığını, Francesco Colonna'nm masalsı gizemciliğini yansıtan, çoktannlı simgesel bir havayla açık maviye boyanmış kubbelerinde azizler ve melekler resmedilir.

O geceki özel törende Sylvie'nin kardeşiyle ben çağrısız konuklardık. Töreni oradaki arazilerin tek sahibi, ünlü biri düzenlemiş ve sembolik olarak, çevreden bazı ailelerin ve komşu manastırdan birkaç rahibenin de katılmasını düşünmüş. Amaç Saint-Cyr trajedilerini yeniden yaşatmak değildi, bu törenin kökeni Valoislılar zamanında Fransa'ya girmiş ilk lirik deneyimlere uzanıyordu. Gördüğüm oyun eski zamanların mysterelerine (24) benziyordu. Oyuncuların giysileri uzundu ve gökmavisi, gök yakutu ve şafak rengi olmak üzere yalnızca üç renkten oluşuyordu. Oyun melekler arasında geçiyor ve yıkılmış bir dünyanın örenlerinde oynanıyordu. Her şey, sönmüş yeryuvarlağmm görkemlerinden birinin şarkısını söylüyor ve ölüm meleği yıkım nedenlerini açıklıyordu. Bir ruh, elinde alevli bir kılıçla uçurumdan çıkıyor ve öteki ruhları cehennemlerin galibi isa'yı övmeye çağırıyordu. İşte oyundaki o ruh Adrienne'di, bir zamanlar nasıl gönülde duyulan Tanrı çağrısıyla değişmişse, işte öyle, üstündeki giysiyle yine şekil değiştirmişti. Meleksi başını süsleyen yaldızlı karton ayça bizlere doğal bir ışık çemberi gibi görünüyordu; daha bir güçlü, daha bir solukluydu sesi ve İtalyan şarkısının sonsuz ara nağmelerini, sözlü bölümün ağır ve görkemli tümcelerini kuş şakımasına benzer seslerle cıvıl cıvıl süslüyordu.

Bu ayrıntılan yinelerken şimdi kendi kendime sorup

duruyorum, gerçek miydi bütün bunlar, yoksa ben düş mü görmüştüm? Sylvie'nin kardeşi biraz çakırkeyifti o akşam. Korucunun evinde konaklamıştık; en çok dikkatimi çeken şey kapıya tüneyen kuğu olmuştu; içerde ceviz oymalı yüksek dolaplar, fanuslu büyük bir saat, kırmızı, yeşil renkli bir nişangah ve üstünde asılı, korucuya atış ödülü olarak verilmiş, ok ve yay takımı vardı. Başında çin külahıyla acayip bir cüce, atıcıları doğru nişan almaya davet eder gibiydi. Bu cüce, sanıyorum saç levhadan yapılmıştı. Adrienne'i gördüğüm, bütün bu ayrıntılar kadar, Châalis Manastırı'nm yadsınmaz somut varlığı kadar gerçek mi? Temsilin verildiği salona bizi sokan korucunun oğlu değil miydi; kapının yanında, heyecanlı bir seyirci topluluğunun arkasmdaydık. Saint-Barthelemy günüydü o gün, özellikle Medicilerin anısı yad ediliyordu, Medicilerin silahları Este hanedanının silahlarıyla birlikte çatılmış, o eski duvarları süslüyordu...

Bu anı belki de bir saplantı! - Çok şükür Plessis yolundayım işte, araba durdu, düşler âleminden kurtuluyorum artık, şu ıssız yollarda on beş dakika yürürsem Loisy'deyim.

Vili

LOISY BALOSU

Işıkların henüz solgun ve titrek vurduğu o melankolik ve tatlı gün doğumu saatinde yetiştim Loisy balosuna. Altları loş ıhlamur ağaçlarının üst yaprakları mavimsi bir ışıkla yanıyordu. Kır flütü bülbüllerle yarışmıyordu artık. Herkes solgundu, yorgun düşmüş kalabalıkta tanıdık bir yüze raslamam oldukça zordu. Sonunda bildik biri çıktı karşıma, Sylvie'nin dostu, uzun Lise. Öptü beni:

"Çoktandır görünmüyorsun Parisli!"

"Sahi, çoktan!"

"Yeni mi geldin, bu saatte?"

"Evet, posta arabasıyla."

"Hızlı sayılmaz."

"Slylvie'yi görmek istiyordum, burada mı?"

"Sabaha dek kalır, dansı çok sever."

Az soma yanlarındaydım. Yüzü yorgundu, ama kara gözleri yine eski Yunanlılara özgü gülücükle parlıyordu. Bir delikanlı vardı yanında, bir el işaretiyle dansa devam etmeyeceğini belirtti, oğlan selamlayıp çekildi.

Gün ağarmaya başlıyordu. El ele balodan çıktık. Da-

ğımk saçlarında çiçeklerin başları aşağıya doğru eğiliyordu. Belindeki demetin yaprakları becerikli ellerinden çıkma buruşuk dantelalar üstüne inmişti. "Eve bırakayım seni" dedim. Gün başladığı halde hava loştu. Solumuzda Theves deresi şırıltılarla akıyor ve sarı, beyaz nilüferlerin açıldığı, ince su yıldızlarının akpapatyalar gibi parladığı dirseklerde anaforlar çiziyordu. Tıpkı bir zamanlar ağaçlar ve çiçekli fundalardan yayılan serin kokunun başıma vurması gibi, ovaları dolduran ekin ve ot demetlerinin kokusuyla çakırkeyiftim.

Ovalardan geçmeyi düşünmemiştik bu kez.

"Beni sevmiyorsunuz artık, Sylvie!" dedim. İçini çekti, yanıtladı:

"Kabul etmek gerek dostum, her şey dilediğimiz gibi olmuyor hayatta. Bir zamanlar Yeni Heloise'den söz etmiştiniz, anımsarsınız; orada şu tümceyle karşılaşınca ürperdim: "Bu kitabı okuyan her genç kız artık bitmiş sayılır." Ben aklıma güvenip öteye bile gittim. Halamın evinde düğün elbiseleri giymiştik... Kitaptaki gravürlerde de eski zaman elbiseleri giymiş âşıklar vardı, şöyle ki bana göre siz Saint-Preux'ydünüz, ben de Julie'ydim. Ah, niçin o günlerde gelmedinizl İtalya'da olduğunuzu söylüyorlardı. Oralarda benden çok daha güzel kızlar gördünüz!"

"Sizdeki o candan bakış, o temiz yüz hiçbirinde yok Sylvie. Siz o eski çağların ırmak pensisiniz, kendinizi tanımıyorsunuz. Bu yerin ormanları da Roma'nın kırları kadar güzel. Evet, görkemli granit yığınları var orada, yüksek kayalardan dökülen çağlayanlar var, örneğin Terni çağlayanı gibi. Ama burada bulunmayan hiçbir şey görmedim ki!

"Ya Paris'te?"

"Paris'te..."

Yanıtını tamamlayamadan başımı salladım ve birden beni uzun süre yolumdan saptıran o boş hayali düşündüm.

"Sylvie, burada duralım, olmaz mı?" deyip ayakları önünde diz çöktüm, sıcak gözyaşlarıyla ağladım, kararsızlıklarımı, yersiz tutkularımı açıkça ortaya döktüm, kapıldığım boş hayali anlattım ve yalvardım:

"Kurtarınız beni Sylvie, ömür boyu sizin olmak için geldim."

Şefkat dolu gözlerle baktı. Ama birden kahkahalarla kesildi konuşmamız. Sylvie'nin kardeşiydi, çiçek bayramında sunulan her tür içkiye hayır demeyip ölçüyü kaçırdığından o köylü neşesi fazlasıyla üstündeydi. Ötede, çalılıklar arasında kaybolan, balonun gözdesi bir delikanlıya sesleniyordu, nitekim az sonra yanımıza geldiler. İkisi de ayakta sallanıyor, öteki genç, Sylvie'nin varlığından çok, bir Parislinin varlığından rahatsız görünüyordu. İyi dans bildiği için halkı oyalayıp balonun geç dağılmasına neden olan bu delikanlıydı, ama öyle temiz bir yüzü, öyle sıkılgan ve saygılı bir hali vardı ki kızmak gelmiyordu içimden, üstelik kendime pek rakip de görmüyordum. Sylvie kardeşine:

"Vakit geç oldu, eve gidelim" dedi, bana da yanağını uzattı:

"Görüşmek üzere!"

Âşık gücenmedi.

IX

ERMENONVILLE

Hiç uyumak gelmiyordu içimden. Montagny'ye, dayımın evine gittim. Sarı boyalı yüzünü, yeşil pancurları görür görmez yoğun bir hüzün duydum. Her şey sanki bıraktığım gibiydi. Çiftçiye uğrayıp anahtarı aldım. Pencereleri açtım, içerisi aydınlandı, eski eşyalar aynen duruyordu, zaman zaman tozunu almışlar. Büyük ceviz dolap, dedelerimizden eski bir ressamın yaptığı söylenen iki tablo; Boucher'vari (25) büyük basma resimler, Moreau'nun (26) yaptığı, çerçeveli birçok Emile (27) ve Yeni Heloise gravürleri, masanın üzerinde, içi saman doldurulmuş köpek, -sağken ormanlarda birlikte koşardık, tükenmiş bir türün sonuncusuydu belki de.

"Papağana gelince, yaşıyor, eve götürdüm" dedi çiftçi.

Yabani otların bürüdüğü bahçe çok güzel bir tabloyu andırıyordu. Bir köşede vaktiyle düzenlediğim çocuk bahçesini görür görmez tanıdım. İçim ürpererek girdim çalışma odasına, artık hayatta olmayan bir insanın, dayımın eski dostları, seçkin kitaplar yerli yerindeydi, masanın üstün-

de bahçeden çıkan birkaç kırık dökük antika, vazolar, Roma madalyonları, ona büyük mutluluk veren yerel koleksiyon vardı. Çiftçiye:

"Gidip papağanı görelim" dedim. Papağan eski güzel günlerinde olduğu gibi yemek istiyordu ve bana çevre derisi kırışmış, yaşlıların o deneyimli bakışını akla getiren yuvarlak bir gözle baktı.

Nice sevdiğim yerlere yıllar sonra dönmenin verdiği hüzünle dolu beni buralara bağlayan, tek canlı, tek genç yüzü, Sylvie'yi yeniden görmek arzusu doğru içimde. Yeniden Loisy yolunu tuttum. Öğlendi, tören eğlencesinden yorgun düşmüş, herkes uyuordu. Oyalanmak için Ermenonville'de şöyle bir dolaşmak geldi aklıma, ormandan gidersem ancak bir fersah kadar sürerdi. Güzel bir yaz günüydü. Park yolunu andıran yolun serinliğini sevdim. Meşelerin tekdüze yeşilliğine katılan tek çeşni yaprakları hışırdayan kayın ağaçlannm beyaz gövdeleriydi. Susmuştu kuşlar, yalnızca, yuva yapmak için kabukları gagalayan ağaçkakanın gürültüsünü duyuyordum. Bir an kaybolacak gibi oldum, direklerdeki yol levhalarının harfleri pek silikti. *Deserfi* solumda bırakıp dans yeri kavşağına geldim, yaşlılara ayrılan sıralar eskisi gibi duruyordu. Bu şiirsel *Anacharsis ve Emile* düzenlemesine baktığımda, eski arazi sahibince yeniden canlandırılan geçmiş filozof çağlarının tüm anıları yığın yığın gözlerimin önüne geldiler.

Söğütler ve fındık ağaçlan arasındaki, suları pınl pırıl gölü görünce, hemen tanıdım, dayım (29) kaç kez getirmişti beni buraya: *Felsefe tapınağı* denen yeri tamamlamak kurucusuna nasip olmadı. Tiburtine tapmağı şeklinde ve ormanın gölgesinde hâlâ duruyor, Montaigne'den,

Descartes'tan başlayıp en son Rousseau'ya kadar, tüm büyük düşün adamlarını isim isim sergiliyor. Tamamlanmamış yapı şimdi yalnızca bir ören yığını, her yanını yaprak yaprak sarmaşıklar kuşatmış, taşları sökülmüş basamakları böğürtlenler kaplamış. Küçük bir çocukken nice törenler görmüştüm burada, beyazlar" giyinmiş kızlara bilgi ve bilgelik ödülleri verilirdi. Tepeyi çevreleyen güller nerede acaba? Yabanileşmeye yüz tutan son fidanlar da kuşburnu ve ağaç çilekleri arasında sıkışıp kalmış. Ya defneler, hani bir şarkı vardır, kızlar artık oduna gitmek istemediklerini söylerler, o şarkıdaki gibi kestiler mi defneleri? Sanmıyorum, tatlı İtalya'nın o küçük ağaçlarını bizim sisli iklimimiz yok etmiş. Çok şükür Virgile'in kurtbağı çiçek açmaya devam ediyor henüz, niceleri gibi bu tapınak da çöküyor, unutkan ya da yorgun insanlar, çevresinden geçerken sapıp yol değiştirecekler, kayıtsız doğa, sanatın ondan kopardığı alanı geri alacak; ama gücün ve eylemin kaynağı bilgiye susamışlık sonsuza dek dinmeyecek!

İşte kavak ağaçları adanın; ve işte Rousseau'nun, külleri sonradan götürülmüş boş mezarı. (30) Ey bilgelik! Güçlülerin sütünü sundun bize, ama öyle zayıftık ki bir yaran olmadı. Babalarımızın bildiği derslerini bizler unuttuk. Eski bilgeliklerin yankısı olan sözünün anlamını yitirdik. Yine de umutsuzluğa düşmeyelim ve senin yüce anında yaptığın gibi gözlerimizi güneşe çevirelim!

Şatoyu ve çevresindeki usul suları gördüm yeniden, kayalarda inleyen çağlayanı, köyün iki yakasını birleştiren ve köşelerinde dört güvercinlik bulunan yolu, boş tepeler eteğindeki bir bozkır gibi uzayıp giden çimleri yeniden gördüm; yıldız gibi bir gecede doğup batan ömürsüz çi-

çeklerle dolu yapay gölün sularında yansıyor Gabrielle Kulesi; köpük kaynıyor, böcek çıtırdıyor. Bozkırın tuzlu kumtaşlarında ve pembe çalıların yeşil eğrelti otlarını havalandırdığı korularda yayılan bu sinsi havadan kurtulmak gerek. Her şeyde yalnızlık ve hüzün var! Dolaştığım şu yerlere eskiden, Sylvie'nin büyülü bakışı, çılgın koşulan, kıvançlı çığlıkları yaşam ve canlılık katardı! Henüz vahşi bir çocuktu, yalınayak gezerdi, başında, koca şeridi siyah saçlarının perçemiyle dalgalanan hasır bir şapka vardı ama teni güneşten yanık, kavruktu hep. İsviçrelinin çiftliğine süt içmeye giderdik ve bana "Ne güzel sevgilin var Küçük Parisli!" derlerdi. Bir köylü hiç dans edebilir miydi o zamanlar onunla! Yılda bir kez, Yay Bayramında, dans ettiği tek insan yalnızca bendim.

X

KOCA KIVIRCIK

Yeniden Loisy yolunu tuttum; herkes uyanmıştı. Üstünde giysisiyle Sylvie hemen hemen kentli bir hanım gibiydi. Eski saf ve temiz kalpli haliyle odasına götürdü beni. Büyülü bir gülücükle gözleri pırıl pırıldı ve keman kaşlarının kalınlaşmış yaylan zaman zaman yüzüne ciddi bir hava veriyordu. Sade bir zevkle döşenmişti odası, ancak eşyalar şimdi günün modasına uygundu, eski aynanın yerini başka bir ayna almıştı, yaldızlı çerçevesinde bir çoban, maviler, pembeler giymiş çoban kızına bir kuş yuvası veriyordu. Üstü allı dallı Hint kumaşıyla kaplı eski karyolanın yerinde, örtüleri oklarla süslü ceviz bir yatak vardı; çahbülbüllerinin öttüğü penceredeki kafeste kanaryalar şakıyordu. Geçmişten artık hiçbir iz bulamadığım odadan bir an önce çıkmak istedim. Sylvie'ye:

"Dantela örmüyor musunuz artık?" diye sordum.

"Hayır, alıcısı yok, Chantilly'deki dokumaevi bile kapandı."

"Peki neler yapıyorsunuz şimdi?"

Bir köşede duran, uzun bir kıskacı andıran aygıtı alıp gösterdi.

"Bu da ne?" dedim.

"Makina diyorlar, dikmeden önce eldiven derilerini birbirine mtturmaya yarıyor."

"Eldivenci mi oldunuz, Sylvie?"

"Dammartin'e çalışıyoruz, iyi kazandırıyor şimdilik, bugün işim yok; nereye isterseniz gidelim."

Othys köyüne doğru baktım, Sylvie'nin baş işaretinden anladım, yaşlı hala ölmüştü. Küçük bir çocuğu çağırdı, eşeği eğerlemesini söyledi.

"Üstümde dün gecenin yorgunluğu var, gezersek açılırım, Châalis'ye gidelim" dedi. Tek silahı elindeki bir dal parçası olan delikanlının ardında ormanı geçtik. Sylvie dinlenmek istedi, kucaklayıp oturttum. Konuşuyorduk ama o eski sıcak hava yoktu sözlerimizde. Paris'teki yaşantımı, yaptığım dış gezileri anlattım bir şeyler söylemek için. Sordu:

"Ne kadar uzak yerler, nasıl gittiniz?"

"Sizi yeniden görünce buna ben de şaşıyorum."

"Hadi canım!"

"İnanın bir zamanlar böyle güzel değildiniz."

"Bilmem."

"O çocuk günlerimizi anımsar mısınız, benden daha uzundunuz?"

"Siz de benden daha akıllı."

"Ne günlerdi Sylvie!"

"Eşeğe bindirmişlerdi, semerin bir küfesinde ben, ötekinde siz."

"O zamanlar senli benli konuşurduk, böyle siz demez-

dik birbirimize... Bana kerevit avlamayı öğretmiştin, anımsıyor musun, Theves ve Nonette köprülerinin altında?"

"Ya sen, unuttun mu, süt kardeşin suda boğulmaktan nasıl kurtarmıştı seni?"

"Koca Kıvırcık mı! Şuradan geçebilirsin karşıya, bir şey olmaz demişti!"

Konuyu değiştirmek istedim. Bu konuşmalar o eski günleri tek tek getiriyordu gözlerimin önüne; üstümde bir İngiliz elbisesi, öyle gelirdim, köylüler gülerdi. Yalnız Sylvie beğenirdi kıyafetimi. Kaç yıl geçmişti aradan, o günleri yeniden konuşamadım. Bilmem neden, aklıma birdenbire, Othys'de, yaşlı halanın evinde giyindiğimiz elbiseler geldi:

"Ne oldu o giysiler?"

"Halacığım, iki yıl önce Dammartin karnavalına gittiğimde giymem için vermişti. Bir yıl sonra da öldü."

Hıçkırarak ağlıyordu, oradaki maskeli baloya nasıl gittiğini soramadım, belliydi, eli hayli hünerli Sylvie, onca yeteneğiyle köylü kalamazdı. Ailesi köylüydü, ama onların içinde Sylvie, bolluk ve bereket sunan bir sanayi perisiydi.

XI

DÖNÜŞ

Ormandan çıkınca önümüz açıldı. Châalis göllerinin kıyısmdaydık, geçitleri, silme kemerleriyle manastır, derebeyinin kalesi ve Dördüncü Henri'nin, Gabrielle'in aşklarını barındıran şato, ormanın yeşil loşluğu üstünde, akşamın kızıl ışıklarıyla kararıyordu. Şylvie:

"Walter Scott'tan (31) bir görünüm, değil mi?" dedi.

"Walter Scott'u kimden duydunuz? Üç yıldır görmeyeli hayli okumuşsunuz!... Bense kitapları unutmaya çalışıyorum şu an, hoşuma giden tek şey, küçükken saklandığımız eski manastır örenlerini sizinle yeniden görmek. Bekçi bize kızıl keşişlerin öyküsünü anlatırken nasıl korkmuştunuz, anımsıyor musunuz, Sylvie?"

"Aman, sus!.."

"Tamam, babasının bahçesinde, beyaz kamışın altındayken kaçırılan şu kızın şarkısını söylerseniz susarım."

"O şarkı çoktan kayıplara karıştı."

"Müzisyen olmak ister miydiniz?"

"Biraz."

"Sylvie, Sylvie, eminim opera havaları bile söylüyorsunuz."

"Niçin olmasın?"

"Ama ben hep o eski türküleri severdim, o güzelim türküleri nasıl unutursunuz!"

Sylvie, çağdaş operadan bazı havalar söyledi... Ve gittikçe güzel söyledi!

Yandaki göllerin kıyısından yürüyüp kıvrıldık. İşte ıhlamurlar ve karaağaçların kuşattığı yeşil çayır, Sylvie'yle sık sık dans ettiğimiz. Karşımızda Charlemagne döneminden kalma surlar, Este hanedanı üstüne bildiklerimi tek tek sayıp döküyorum.

"Neler okumuşsunuz benden çok. Bilim adamısınız adeta, değil mi?" dedi Sylvie.

Sesindeki sitem dokundu bana, o ana dek, sabahki gibi içimi dökebilecek bir fırsat kollamıştım hep, bir eşeğin ve bir Parisliyi dinlemek için sürekli yaklaşıp duran küçük çocuğun huzurunda ne söyleyebilirdim? Böyle bir şaşkınlıkla, anılarımda kalan Châalis'de gördüğümü anlatmak gafletinde bulundum. Hatta Sylvie'yi Adrienne'in şarkı söylediği salona bile götürdüm.

"N'olur dinleyeyim sizi, o sevgili sesiniz şu kubbeler altında çınlasın, çınlasın da, kutlu kutsuz, başımı döndüren ruhu beynimden çıkarsın" dedim. Ben başladım, o da katıldı şarkıya, sözleri ve ezgiyi yineleyerek:

Çabuk inin melekler
Araf'ın derinliğine

"Ne acıklı!" dedi Sylvie. Yanıtladım:

"Duygulu... Sanırım Porpora'nın; (32) on altıncı yüzyılda çevrilmiş dizeler."

"Bilmiyorum."

Yapıları gereği doğal olarak sözcüklerin aslını astarını aramayan köylülerin *Challepont* dedikleri Charlepont yolu boyunca yürüyüp vadiden geri döndük. Sylvie, eşekte yorgun, koluma doğru yaslanıyordu. Bomboştu yol; yüreğimden geçenleri söylemek istedim, ama bilmiyorum niçin dilime hep sıradan sözler ya da Sylvie'nin okumuş olabileceği romanların eski tarz, görkemli tümceleri geliyor, susuyordum. Bir durup bir konuşmama bazan şaşıyordu Sylvie. Saint-S... surlarına geldik. Yürürken dikkatli olmak gerekiyordu, içinde döne döne ince sular akan nemli çayırlardan geçiyoruz. Birden:

"Rahibe'den ne haber?" diye sordum.

Yanıtladı Sylvie:

"Kafanızda hep o rahibe, bu ne tutkunluk! Ne diyeyim!... Ne desem! Sonu iyi olmadı."

Sustu, tek sözcük etmedi.

Şu ya da bu tümceyi yüreğin diliyle değil de, öylesine söylediğimizi kadınlar bilir mi acep? Sanmam, seçtikleri erkekler onları çok kolay kandırıyor. Sevda denen oyunu çok güzel oynuyorlar! Kimi kadınların aldatılmayı seve seve kabullendiğini bildiğim halde hiçbir zaman o tür bir erkek olmadım. Zaten çocukluk aşkında kutsal bir şeyler vardır hep... Eski küçük Sylvie şimdi büyümüştü, ama benim için bir kızkardeş gibiydi. Hiç ayartabilir miydim onu! Tümüyle bambaşka bir düşünce takıldı kafama: "Şu saatlerde tiyatroda olmalıydım. Aurelie (oyuncu kadının adı buydu) bu akşam hangi rolde? Elbette yeni oyundaki

prenses rolündedir. Evet! Üçüncü sahnede; çıkınca nasıl büyülüyor herkesi!... Ya ikinci perdedeki o aşk sahnesi! Şu başroldeki buruşuk delikanlıyla..."

"Nelere dalıp gittiniz?" dedi Sylvie ve şarkı söylemeye başladı:

Dammartin 'de üç güzel kız var:
Biri güneşten daha da güzel...

Haykırdım:

"Sizi yaramaz sizi, bak eski şarkıları biliyorsunuz."

"Daha sık gelseydiniz başka şarkılar da bulurdum, ama ne yaparsınız, koşullar elvermiyor. Sizin işiniz Paris'te, benimki burada, neyse fazla gecikmeyelim, yarın erken kalkmam gerek."

XII

DODU BABA

Yanıtlayacaktım, dizlerine kapanacaktım, dayımın evini önerecektim. Fazla mirasçı olduğu için paylaşılmamıştı henüz, satın alabilirdim. Ama tam o sırada Loisy'ye geldik. Yemeğe bekliyorlardı; soğan çorbası, baba ocağının kokusunu uzaklara dek yayıyordu. Bu bayram sofrasında başka konuklar da vardı. Yaşlı oduncu, Dodu Baba'yı görür görmez tanıdım, vaktiyle akşam saatlerinde bize ya çok gülünç ya da korkunç öyküler anlatırdı. Duruma göre çobanlık, habercilik, av koruyuculuğu, hatta kaçak avcılıkla geçinir, arada boş kalınca araba, kebap tezgahı falan yapardı. Uzun süre de rehberlikle uğraştı; ingilizlere Ermenonville çevresini gezdirir, onlara Rousseau'nun felsefi düşüncelere daldığı yerleri gösterir, son günlerini anlatırdı. Yazarın kitabında geçen bir çocuk vardır, otları türlerine göre ayırır, hatta özsuyunu sütlükahve tasına sıktığı baldıranları toplar. (33) işte o küçük çocuk, Dodu Baha'nın ta kendisiydi. Altın Haç Ham'nın sahibi ayrıntılı bilgiler vermesine karşıydı; bu yüzden yıllarca kin besledi Dodu Baba'ya. Hasta inekleri sol ayaklarına haç çizerek iyileştirmek gibi

bazı zararsız batıl inançları olduğu için çoğu kınardı onu. Jean-Jacques'la yaptığı eski söyleşilerden sonraları ders alıp boş inançlarından kurtulduğunu söylerdi.

Beni görünce takıldı Dodu Baba:

"Vay, sen misin Küçük Parisli! Kızlarımızı ayartmaya mı geldin?"

"Yapma Dodu Baba, ben mi?"

"Kurt kuş uykuya dalınca kızları ormana götürüyormuşsun, öyle mi?"

"Senden iyi kurt mu olur, Dodu Baba?"

"Öyleydik bir zamanlar, kuzu buldukça; şimdi keçilere kaldık. Onlar da yanlarına yaklaştırmıyor beni: Ya siz, Paris'teki hınzırlar. Jean-Jacques ne doğru söylerdi, 'insanı bozan, kentlerin zehirli havasıdır' derdi."

Dodu Baba bir sarhoş havası tutturdu; şarkının herkesin ezbere bildiği bir yeri hayli açık saçıktı ama Dodu Baba'yı susturmak ne mümkün! Hayli yalvarıp bir şarkı da Sylvie'den istedik, "artık sofrada şarkı söylenmiyor" deyip kabul etmedi. Biri vardı orada, yuvarlak yüzlü, saçları karmakarışık; yüzü yabancı gelmiyordu. Kalkıp iskemlemin arkasına geldi:

"Tanımadın mı beni Parisli?"

Elinde çerezle giren bir kadıncağız, tabaklan sofraya koyduktan sonra kulağıma eğildi:

"Tanımadınız mı, süt kardeşiniz!"

Uyarmasaydı çok mahcup olacaktım;

"Vay *Koca Kıvırcık,* unutulur mu, beni boğulmaktan kurtarmıştın."

Sylvie kahkahalarla gülüyordu. Öpüştük. Delikanlı anlatıyordu:

"Güzel bir gümüş saatin vardı. Kendinden çok saate üzüldün, bozulmuşta, sızlanıp duruyor, 'içindeki hayvan boğuldu, tik tak yapmıyor, dayım ne der?' diyordun."

Dodu Baba söze katıldı:

"Saatin içinde hayvan mı, buyurun, neler öğretiyorlar Paris'te çocuklara?"

Sylvie'nin uykusu gelmişti, varlığım bir anlam taşımıyordu artık, odasına çıktı, kucaklaşırken:

"Yarın yine gelin!" dedi.

Dodu Baba ve süt kardeşimle sofrada biz kaldık. Louvres konyağmın önünde uzun süre sohbet ettik. Dodu Baba:

"İnsanlar eşit, prensle içer gibi çörekçiyle içiyorum" dedi.

Sordum:

"Hangi çörekçi?"

"Yanındaki delikanlıya bir bak! Azimli, başaracak bu işi."

Mahcup bir hali vardı süt kardeşimin. Ve her şeyi öğrendim. Süt analığın kaldırılmasını isteyen Rousseau'yla ünlü şu yerlerde, kaderin cilvesi, benim de bir süt kardeşim vardı ve Dodu Baha'nın anlattıklarına göre şu sıralarda süt kardeşim Koca Kıvırcık ile Sylvie'nin evliliği sık sık konuşuluyormuş. Kıvırcık önce Dammartin'de bir çörekçi dükkanı açacakmış. Olacağı buydu. Devri gün Nanteuil-le Haudoin'den bir arabaya binip Paris'e döndüm.

XIII

AURELIE

Paris; - Arabayla beş saat. Akşam orada olmalıydım. Saat sekize doğru tiyatroda yerimi almıştım. Çağın değerlerinden birinin yazdığı (34), biraz Schiller havası taşıyan dizelere Aurelie yorum ve albenisinin tadını katıyordu. Bahçe sahnesinde daha bir yüceleşti. Onun bulunmadığı dördüncü sahne oynanırken Bayan Prevost'dan (35) bir demet çiçek almaya gittim. Altına, *"Bir Bilinmeyen "* diye imzaladığım, çok duygulu bir mektup iliştirdim. Ve "İşte geleceğe kalacak kesin bir şey" dedim kendi kendime; ertesi gün Almanya yolundaydım.

Ne yapacaktım? Duygularımı düzene sokmaya çalışacaktım. Bir roman yazmaya kalksam, aynı anda iki kadına aşık bir kalbin öyküsünü kimseye kabul ettiremezdim. Hatam yüzünden Sylvie'yi kendimden uzaklaştırmıştım, ama onu bir gün görmek de ruhumu yüceltmeye yetmişti. Sylvie'yi, bundan böyle, gülümseyen bir heykel gibi bilgeliğin tapmağına yerleştiriyordum. Tam uçurumun kıyısındayken bir bakışı durdurmuştu beni. Aurelie'yle tanışmak düşüncesini de kafamdan kesinlikle silip atmıştım, ne-

ye yarayacaktı ki, yanında bir an parlayıp sonra parça parça dökülen bir yığın sıradan âşıkla didişmekten başka. "Bu kadının kalbi var mı, ilerde görürüz" dedim.

Bir gün gazetede Aurélie'nin hastalandığını okudum. Salzbourg dağlarından bir mektup yazdım, öylesine Alman gizemciliğiyle dolu; bir etki uyandıracağını sanmıyordum, yanıt da istemiyordum zaten. Biraz raslantıya, biraz da *bilinmeyen*'e bel bağlıyordum.

Aylar geçti. Yolculuklar yapıp durduğum o boş günlerde, bir oyun yazıp ressam Colona'yla ailesinin rahibe yaptığı ve ressamın ölünceye dek sevdiği Laura'nın yaşamını canlandırmaya giriştim. Konunun benimle, aklımı hep kurcalayıp duran düşüncelerle ortak yanları vardı. Oyunun son dizesini noktaladım. Artık Fransa'ya dönmeliydim.

Başka nice öykülerden farklı mıydı yazdığım? Tiyatro denen prova yerlerinin tüm çevrelerinden geçtim. Eleusis (36) erenlerinin, anlamsız görünen sözleri gibi, "davul yedim, zil içtim". Yani gerektiğinde insan anlamsızlığın ve saçmalığın da sınırlarını aşmalı; benim için akıl, ülkümü ele geçirip saptamak; başka şey değil.

Aurélie, Almanya'da yazdığım dramda başrolü oynamayı kabul etti. Piyesi kendisine okumama izin verdiği o günü hiç unutmayacağım. Aşk sahneleri onun uygun gördüğü biçimde düzenlendi. O sahneleri sanırım ruhumla, hatta daha çok coşkuyla yazmıştım. Sonraki konuşmalarımda, ona "bilinmeyen" adıyla iki mektup gönderen kişinin ben olduğumu söyleyince:

"Çılgınsınız, uğrayın, beni böylesine seven birine hiç raslamadım" dedi.

Ey kadın; sen aşkı arıyorsun... Ya ben?

Sonraki günlerde ona, kuşkusuz hiç karşılaşmadığı kadar duygulu ve güzel nice mektuplar yazdım. Onunkilerse hep mantıklı, gerçekçiydi. Bir an yazdıklarımdan duygulandı, yanma çağırdı, biriyle çok eski bir ilişkisi olduğunu, bunu bozamayacağını söyledi:

"Beni *benim için* seviyorsanız çok iyi anlarsınız, ancak bir tek kişinin olabilirim" dedi.

İki ay sonra coşkulu bir mektup alıp evine koştum. O arada biri, işime çok yarayan değerli bir bilgi verdi: Bir gece kulüpte rasladığım Aurélie'nin sevgilisi o güzel delikanlı Kuzey Afrika'daki sipahi kuruluşunda görevliydi.

Ertesi yaz Chantilly'de yarışlar vardı, Aurélie'nin tiyatro topluluğu da temsil veriyordu orada. Bir yere oyun için gidildiğinde topluluk üç gün, yönetmen ne dese onu yapar, buyruğundan çıkamaz. Dostumdu, ciddi bir insandı yönetmen, Marivaux (37) güldürülerinin eski Dorante'ı, uzun süre başrolü oynamış, son olarak, Schiller'den uyarlanmış bir piyesteki sevdalı genç rolünde başarı göstermişti. Dürbünle seyrettiğimde hayli kırışıktı yüzü. Yakından daha genç, kilo da almamış; taşrada geçer akçaydı henüz, içindeki ateş de sönmemiş. *Şair Senyör* sıfatıyla ben de aralanndaydım. Yönetmenle konuştum, Senlis ve Dammartin'de de temsil vermelerini sağladım. Yönetmen daha cok Campiègne üstünde duruyor, Aurélie beni destekliyordu. Devri gün salon sahipleri ve yetkili resmi kuruluşlarla görüşmeye gittiğimizde, at kiraladım, öğlen yemeğini Kraliçe Branche Şatosu'nda yemek için Commelle göller bölgesine doğru koyulduk. Aurélie, ata yanlamasına binmiş, dalgalanan kumral saçlarıyla ormandan tıpkı eski zaman-

ların kraliçesi gibi geçiyor, köylüler durup hayran gözlerle ona bakıyorlardı. Selamlaşırken, halindeki şu görkem, şu incelik bir onda, bir de Bayan E..'de vardı. Yemekten sonra, suları hızar atölyelerini çalıştıran Nonette golüyle İsviçre köylerini anımsatan köylere indik. Anılarımla dolu bu güzel yerlere Aurelie şöyle bir bakıyordu sadece. Onu Orry yakınındaki, Adrienne'i ilk kez gördüğüm yeşil alandaki şatoya götürmeyi aklıma koymuştum. Pek istekli görünmedi. O zaman her şeyi anlattım. Gecelerin karanlığında belli belirsiz gördüğüm, soma düşlerime giren ve sonunda kendisinde somutlaşan bu aşkın nereden kaynaklandığını söyledim. Ciddi ciddi beni dinleyip şu yanıtı verdi:

"Ama sizin sevdiğiniz ben değilim ki? Ne bekliyorsunuz yani, oycunuyla rahibe aynı kadın mı diyeyim? Siz bir dramın peşinde koşuyor, onun da sonunu getiremiyorsunuz. Hadi canım, artık inanmıyorum size."

Bu söz şimşek gibi çaktı. Uzun süredir duyduğum o garip coşkular, o düşler, o gözyaşları, umutsuzluklar, o sevgiler., bütün bunlar aşk değil miydi demek? Peki aşk nerede o zaman?

Aurelie akşam Senlis'de oynadı. Yönetmene, yüzü kırışık başrol oyuncusuna zaafı var gibi geldi bana. Sağlam karakterli bir insandı ve Aurelie'ye çok iyiliği dokunmuştu.

Bir gün onu gösterip:

"Beni asıl seven bu!" dedi.

XIV

SON YAPRAK

işte, yaşamın sabahında bizleri büyüleyip yolumuzu şaşırtan ham hayaller. Fazla düzene koymadan şöyle bir gösterdim, ama nice kalpler anlayacaktır beni. Hayaller, bir meyvenin kabukları gibi, birbiri ardına düşer ve meyve insanın deneyimidir. Tadı acıdır, yine de onda kişiye güç veren buruk bir şeyler vardır, -klasik bir ağızla konuşuyorum, bağışlayın. Rousseau, doğa avutur, her şeyi unutturur, der. Paris'in kuzeyinde, sisler içinde yitik, Clarens (38) korularını özlerim zaman zaman. Her şey değişti!

Ermenonville! Gessner (39) derlemesinden ikinci kez çevrilmiş o kır deyişlerinin çiçeklendiği yer, benim için çifte ışıkla şavkıyan tek yıldızını yitirdin. O yıldız, Aldebaran'ın yalancı yıldızı gibi, sırasıyla, bazan mavi, bazan pembe, Adrienne ya da Sylvie'ydi, -tek bir aşkın iki yarımlarıydı. Biri yüce ülkü, öteki tatlı gerçekti. Şimdi gölgelerinden, göllerinden, hatta bozkırından bana ne? Othys, Montagny, Loisy ve yoksul komşu köyler ve güç kaynağı Châalis, o bütün bir geçmişten hiçbir şey kalmadı sizde. Yalnızlık ve düş dolu o yerleri yeniden görmek arzusu

doğar içime bazan. Doğalmış gibi görünen bir dönemin kaçak izlerini hüzünle duyarım yüreğimde. Ve bazan Boucher'nin (40) granitlerin eteğindeki, bana vaktiyle pek yüce görünen bazı dizelerini, bir çeşmenin ya da Pan'a (41) adanmış bir mağaranın üstündeki iyiliği öven özlüsözleri okuyup gülümserim. Büyük paralar harcanıp yapılan göller, kuğuların bile küçümsediği durgun sularım boşa sergiliyorlar, Condé av alaylarının mağrur amazonlarla geçtiği, av borularının yankılarla çoğalıp karşılıklı çaldığı o çağ yok artık!... Günümüzde Ermenonville'e aktarmasız gidecek yol bile yok. Bazan Creil, Senlis üstünden, bazan Dammartin'den dolaşıp gidilir oraya...

Dammartin'e ancak akşam gelebildim. Geceyi *Image Saint-Jean'da* geçirmeliyim. Oldukça temiz, yerde eski bir halı serili, aynalı bir oda veriyorlar bana yine. Yıllardır görmediğim eşyalar yeniden çıkıyor karşıma. Ayakucuna, kuştüyü bir örtü koymak adettir buralarda, sıcacık yatarsın. Sabah olmuş, asmalar ve güllerle çevrili pencereyi açıyorum, önümde yemyeşil bir ufuk uzanıyor, kavaklar asker gibi sıra sıra dizilmiş. Halkın kemik uçlarından yapılmış dediği sivri çan kuleleri altında sağa sola serpilmiş köyler. Önce Othys çarpıyor göze, sonra Eve, sonra Ver; bir çan kulesi olsaydı ormanlar arasından Ermenonville'i bile görebilirdim, ama felsefenin egemen olduğu bu yerde kilise yapmak pek düşünülmemiş. Yaylaların serin havasını ciğerlerime doldurduktan sonra kıvançla aşağı iniyorum, çörekçiye doğru şöyle bir uzanacağım.

"Vay, Koca Kıvırcık!"

"Vay, Küçük Parisli, sen misin ! "

Çocukluktan beri dost ellerimizi uzatıyoruz birbiri-

mize, sonra bir merdiveni çıkıyorum, iki çocuğun kıvançlı sesleri karşılıyor beni. Sylvie'nin, eski Atinalara özgü tatlı gülücülüğü ısıtıyor yüzünü. İçimden söyleniyorum: "Mutluluk belki de oradaydı; yine de..."

Bazan Lolette diyorum ona, o da beni, artık taşınmadığı için, tabancasız Werther'e benzetiyor. *Koca Kıvırcık* yemekle ilgilenirken, biz kuleleri yıkılmış şato çevresindeki ıhlamurlu yollarda çocukları gezmeye götürüyoruz. Küçükler babalarının oklarını samanlara saplayıp bir gün yay topluluklarına katılmak için talim yapıyor, Sylvie'yle ben, ellerimizde, günümüzde artık tarihe kansan o kısa kitapçıklar, birkaç şiir, birkaç sayfa okuyoruz.

Söylemeyi unuttum, Aurelie'nin tiyatrosu Dammartin'de temsil verirken Sylvie'yi de götürmüş ve kadın oyuncunun, tanıdığı birine benzeyip benzemediğini sormuşum.

"Örneğin kime?" dedi.

"Adrienne'i anımsar mısın?"

Kahkahalarla güldü:

"Ne akıl!"

Sonra güldüğüne pişmanmış gibi içini çekti:

"Zavallı Adrienne, Saint S... Manastırı'nda öldü, 1832'ye doğru."

AÇIKLAMALAR

(1) *Herculanum:* **79 yılında, Vezüv yanardağının patlamasıyla lavlar ve küller altında kalan eski Roma kenti. Ayrıca, dört perdelik bir operanın adı.**

(2) *Heure '1er:* **Jüpiter'in üç kızı. Gök kapılarını korurlar.**

(3) *Pronde:* **1648-1653 yıllarındaki Fransız içsavaşı.**

(4) *Régence:* **1715-1723 yılları arasındaki Philippe D'Orléans yönetimi; XV. Louis çocuktu, Fransa'yı onun adma bakanlar yönetiyordu.**

(5) *Directoire:* **1794-1799 arasındaki yönetim; ülkeyi, Eskiler Kurulu ve Beşyüzler Kurulu adındaki iki meclisin desteğinde beş direktör yönetiyordu.**

(6) *Peregrinus:* **Roma valisi. Roma'da oturan yabancılar Romalıların haklarından yararlanamazlardı ve onlara, vali Peregrinus'un koyduğu özel yasalar uygulanırdı.**

(7) *Apuleius:* **ikinci yüzyılda yaşamış Romalı yazar.**

(8) *his:* **Mısır mitolojisinde Evlilik ve Aile Tanrıçası.**

(9) *Moloche:* **Güç simgesi kuşların adı.**

(10) *Romance:* **Sekiz heceli dizelerden oluşan, aşkları dile getiren şiirler ya da duygusal şarkılar.**

(11) *Béatrice:* **Yaşlı Dante'nin âşık olduğu genç kız. Şairin onu bir kez, köprüden geçerken gördüğü ve platonik bir sevdayla aşık olduğu yazılır. İlahi Komedya'da, Cennet'i Dante'ye Béatrice gezdirir.**

(12) *Ligus Dönemi:* **"Ligue" sözcüğü "birlik", "cephe" anlamına gelir. Fransız tarihinde, bir amacı gerçekleştirmek için kurulmuş çeşitli birlikler var. En önemlilerinden biri, katolik partisinden Duc de Guise'in kurduğu konfederasyondur. Katolik mezhebini Kalvinistçilere karşı savunmaktır görünüşteki amacı. Gerçek hedefi ise Üçüncü Ffenri'yi devirip krallığa Guise hanedanını getirmekti.**

(13) *Cythère:* **Ege Denizi'ndeki bir Yunan adası, bugünkü adı Cerigo. Eski çağlardan kalma, Afrodit'in bir tapmağı var. Şiir dilinde aşkın büyülü adası anlamına gelir.**

(14) *Uranie:* **Astronomi ye geometri perisi.**

(15) *Horace:* **Horatius, Î.Ö. 65 yılında doğan Latin şairi.**

(16) *Bouffiers:* **Malta şövalyesi, Senegal valisi, yazar, şair.**

(17) *Chaulieu:* **1639-1720 yıllarında yaşamış, Epikürcü Fransız şairi.**

(18) *Watteau:* **Fransız ressamı (1684-1721); daha çok, manzara yapıyor, köy bayramlarını resmediyordu.**

(19) *SaintS...:* **Saint Sulpice-du-Désert Manastırı.**

(20) *Yeni Heloise:* **Jean-Jacques Rousseau'nun ünlü romanı.**

(21) *Auguste Lafontaine:* **1758-1831 yılları arasında yaşamış bir Alman romancısı, şair Lafontaine değil.**

(22) Paris'teki *Funambules* **Tiyatrosu.**

(23) *Greuze:* **Fransız ressamı, en ünlü tablolarından biri, "Nişanlı Köylü Kız".**

(24) *Mystère:* **Ortaçağ tiyatro oyunlarına verilen ad. Hep dinsel bir konu işlenir. Tanrı, azizler, melekler ve iblisler konunun başlıca kişilikleridir. Bu dinsel oyunları oynamak hakkına yalnızca belirli bazı din çevreleri sahipti.**

(25) *François Boucher:* **1703-1770 yıllarında yaşayan manzara ressamı.**

(26) *Jean-Michel Mor eau:* **1741-1814 yıllarında yaşayan Fransız ressamı.**

(27) *Emile:* **Jean-Jacques Rousseau'nun eğitime ağırlık verdiği yapıtı.**

(28) *Genç Anacharsis'in Yunanistan Yolculuğu:* **Barthelmy'nin ünlü romanı.**

(29) Nerval çocukluğunu Ermenonville dolaylarında, dayısının yanında geçirmişti. Aurélie adlı yapıtında da dayısı ve Loisy'den sık sık söz eder.

(30) Rousseau Ermenonville'de öldü, önce oraya gömüldü, daha sonra külleri (ya da kemikleri) İsviçre 'ye, doğduğu kent olan Cenevre'ye taşındı.

(31) *Walter Scott* **(1771-1832): Edinbourg doğumlu, Iskoçyalı yazar. Yapıtları özellikle romantik sanatçıları geniş oranda etkiledi.**

(32) *Porpora:* **1686-1767 yıllarında yaşayan İtalyan besteci.**

(33) Rousseau'nun bir intihar girişiminde bulunduğu söylenir.

(34) Pierre Lebrun'ün Schiller'den uyarladığı *Marie Stuart* **piyesi.**

(35) *Bayan Prévost:* **Nerval, Sylvie'yi yazdığı sıralarda Paris'te en güzel süs eşyaları ve çiçekler bu kadının mağazasında satılıyordu.**

(36) *Eleusis:* **Eski Yunanistan'da bir kent, Cères Tapınağında dinsel gizler ayini yapılırdı.**

(37) *Marivaux* **(1688-1763): Ünlü Fransız tiyatro yazarı.**

(38) *Clarens:* **Cenevre Gölü kıyılarında bir İsviçre köyü; ününü Jean-Jacques Rousseau'dan almıştır, yazar orada otururdu.**

(39) *Gessner:* **İsviçreli şair.**

(40) *Boucher:* **Şair, 1745'te doğdu, 1794'te giyotinle boynu vuruldu.**

(41) *Pan:* **Mitolojinin Kır Tanrısı.**

DİZELER

NERDE SEVDİĞİMİZ KIZLAR

Sevdiğimiz kızlar nerde?
Hepsi kara topraktalar
Şimdi daha güzel yerde,
Daha mutlu yaşıyorlar!

Meleklerle kuşatılmış,
Mavi göklerin dibinde
Şarkı söylüyorlar, ne hoş!
Meryeme övgüler ile.

Beyazlar giyinmiş gelin,
Sen ey çiçekli erden kız!
Acıyla sararrp soldun,
Terk edilmiş, yapayalnız!

Derin sonsuzluk bir zaman
Gülerdi bakışınızda...
Sönen ateşi yeniden
Gökyüzünden yaksanız ya!

MOLA

Yolculuk., mola, inersin arabadan;
îki ev arasında başlar maceran,
Atlar, yol, kamçı sesleri., kafan sepet,
Gözün bakmaktan yorgun, gövden felaket.

Leylaklarla kaplı, yeşil, sessiz, nemli
Bir vadide bulursun birden kendini,
Kavaklar, su sesi, bir dere kıyısı
Artık ne yol, ne tekerlek gürültüsü!

Solursun yaşamı uzanıp çayıra,
Boşsun, sarhoşsun yeşil ot kokusuyla,
Hiçbir şey düşünmeden bakarken göğe...
Heyhat! Bir ses haykırır: "Beyler arabaya!"

LUXEMBOURG PARKINDA

Genç kız yanımdan sekerek,
Kuş gibi şakrak ve canlı
Geçti, elinde bir çiçek,
Dilinde yeni bir şarkı.

Yalnızca oydu belki de
Gönlü gönlümü yansıtan
Gelip de derin geceme
Bir bakışla ışık tutan!

Ne fayda, - gençliğim uçtu...
Elveda tatlı ışığa, -
Kokuya, genç kıza, uyuma...
Mutluluk geçiyordu, - kaçtı!

ORMANDA

Baharda kuş doğar ve şakır:
Duymadınız mı sesini dalda?
Yalın ve sade, dokunaklıdır
Kuşun sesi - ormanda!

Yaz gelir, arar dişisini kuş
Sever - ve yalnız, yalnız bir defa!
Ne kadar yumuşak, sadık, ne hoş
Kuşun yuvası - ormanda!

Derken sisli güz çalar kapıyı,
Susar., soğuklar düşmeden daha.
Yazık! Hiç değil mutlu olmalı
Kuşun ölümü - ormanda!

SERENAT

- Anne hoş bir şarkı duydum!
- Yanındayım korkma yavrum
Kötü bir düş görmüşsün sen,
Uyu güzelim, bebeğim.
- Duyuyorum anneciğim
Bu ses geliyor göklerden!..

- Ateşin çıkacak yine.
- Duyduğum şarkılar anne
Gittikçe yakınlaşıyor.
- Rüyaların yalanı bu...
Hastasın çocuğum uyu
Bak bütün gençler uyuyor!

- O oğlanlardan bana ne?
Ben bir buluttayım anne
Hoşça kal, hoşça kal dünya!
Meleklerin sesi bunlar
Duyduğum tuhaf şarkılar
Götürür beni Tanrıya. (*)

(*) Nerval bu sözleri Alman şairi Uhland'dan esinlenerek yazmış, şiiri Prens Ponistovski bestelemiş.

YALDIZLI DİZELER

Elbette! duyarlı her şey!
Pythagore

insan! özgür düşünür - sen misin tek düşünen
Yaşamın her nesnede açıldığı dünyada:
Elindeki güçlerde özgürlüğün var ama,
Verdiğin öğütlerin tümünden başka Evren.

Her çiçek ayrı ruhtur doğada filizlenen;
Saygı duy hayvandaki devinip duran ruha!..
Her şey duyarlı; - her şey senden güçlüdür daha
Bir aşk gizemi vardır her madende dinlenen:

Bir göz seni izliyor kör bir duvarda bile:
Unutma, madde varsa ona bağlı söz de var..
Kullanma nesneleri softa bir amaç ile.

Her karanlık varlıkta gizli bir Tanrı yaşar:
Ki O'nun gözlerinden yeni bir göz doğuyor
Taşların kabuğunda bir tamı çoğalıyor.

N'OLUR BIRAK BENİ

Küçük kız, güzel kız, yalvarırım sana;
N'olur bırak beni, bakma boşuna,
Yüreğini tazelerim diyorsun,
Yaralıyım, üzgünüm, acılıyım,
Gençliğini tüketmiş solgun alnım
Mutluluğa gülemez görmüyor musun?

Vadilerimizde parlayan çiçeklerin
O soğuk nefeslerinde kış, yarın,
Açılmış bir bağrı buza kesince
Ölü yaprağa kim verebilir geri
Rüzgârın alıp götürdüğü kokuları?
Baygın parlaklığı kim verebilir!

Bir zamanlar dolup taşıyordum aşkla
Tatlı kız, niçin raslayamadım sana,
Bilsen nasıl coşup kendimden geçerdim
Dünyalara değerdi bu gülüşün
Onun için neler vermezdim bir düşün.
Güzelliğinle beslenirdi günlerim.

Oysa şimdi küçük kız, bakışların
Fırtınaya tutulmuş tayfların
Rüzgâr dinse bile, yarılmış, kırık
Tekneleri sulara gömülürken
Umutsuz, çaresiz gözlerine dökülen
Parlak bir yıldızın ışığından farksız.

Küçük kız, güzel kız yalvarırım sana
N'ohır bırak beni, bakma boşuna
Yüreğini tazelerim diyorsun:
Gençlikten yoksun şu solgun alnımda
Hüzün seviyi de, mutluluğu da
Çoktan sürgün etmiş, görmüyor musun?

Ezgi: Tacın soylu parıltısının
şarkısıyla söylenir.

Oy! Nedir bu sahte, yalan gülüşler!
Niçin gizliyorsun acını bizden?
Büyülü gülüşünle olduğu kadar
Acınla, hüznünle de güzelsin sen; (*)
Hafif buğuların tül örtüsüyle
Büyüler güneşin batışı gözü,
O solgun ışığı içinde, gece,
Güzel Phoebe büyüler gökyüzünü.

Gören de, bu sessiz, bu düşünceli,
Bu gün boyu dalgın haline kanar,
Seni, aşkın ateşiyle yüreği
îlk kez yanan toy bir bakire sanar;
Aldırmaz başındaki gürbüz taca,
Gidip gelen saçlarına takılır,
Yanar yeniden yüreği ilk aşkla,
Yeniden sevdalanır, âşık olur.

(*) Nerval, Baudelaire'in çok sevdiği bir şair. Baudelaire'in hayli şiiri Nerval esintileri taşır. Şu dörtlükte olduğu gibi: *"Neme gerek kanım hanımcık isen / Güzel ol, hüzünlü ol! bana yeter / Irmaklar gibi, doğaya can veren,/Gözyaşıdıryüzü güzelleştiren/Fırtınalarla gençleşir çiçekler/inan, daha çok seviyorum seni /Kıvanç gölgeli alnından kaçınca. "* (Ç.N.)

KİTABE

Bazan mutlu, şen şakrak sığırcık kuşu kadar
Sevda dolu, tasasız, sevecen ve duyarlı,
Bazan dertli Cliandre gibi dalgın, hülyalı
Yaşarken, bir gün kapısı çalındı, gelen var.

Ölümdü karşısındaki, yalvarıp yakardı,
Dedi: "Son şiirime nokta koyayım, izin ver"
Ve hiçbir şey yapmadan, ordaki soğuk ve dar
Bir sandığın dibine uzandı, üşüyordu.

Söylenenlere bakılırsa hayli tembeldi
Sık sık kuruyordu hokkasında mürekkebi
Tek şey öğrenemedi çok şey bilmek isterken.

Vakit geldi, şiirine eksik noktayı koydu
Bir kış günü elinden alındı yorgun ruhu
Çekip gitti söylenip: "Niye gelmişim ki ben?"

ZEYTİNLİKLERDE İSA

Tanrı ölü! Gökyüzü boş...
Ağlayın çocuklar! çünkü babasız kaldınız!
Jean-Paul

I

Efendimiz o kutsal ağaçların altında
Kaldırdı kollarını göğe şairler gibi,
Dilsiz, sağır acılar içinde yitip gitti,
Çünkü nankör dostları yokta artık yanında.

Kraldı, bilgeydi, yalvaçtı rüyalarında
Hayvanların uykusunda, uyuşuk, yitikti...
Tepeden, onu dinleyenlere eğilip baktı:
"Hayır, Tanrı yok!" diye başladı bağırmaya,

Uyuyordu tanrılar. "Ya o *haber* duyduğum,
Ya o ölümsüz kemer alnımla dokunduğum?
Günlerdir, kırık, acı ve kan içindeyim!

"Kardeşler, yalan söyledim size, her yan: Uçurum!
Başımı adadığım bu sunakta Tanrı yok
Uykuya dalmış onlar, bu tapınakta Tann yok!"

II

Ve dedi: "Dünyaları gezdim, her şey ölüyor!
Yitirdim uçuşumu, o süt rengi yollarda
Yaşam kadar doğurgan, uzak damarlarında
Dünyanın, her şey altın kumlarla dökülüyor

"Ve her yerde dalgalar boyunca kıraç toprak
Kabaran okyanuslar, fırtına, kasırgalar...
Başıboş küreleri döndürüyor bir soluk
O büyük sonsuzlukta ne ses, ne de bir ruh var.

"Tanrının gözünü ararken küreyi gördüm
Geniş, kara ve dipsiz, orda oturan gece
Yoğunlaşıyor ve ışık saçıyor evrene;

"Ve bir gökkuşağı var o kuyuyu kuşatan,
Eski kaoŞun eşiği., hiçlik., karanlık
Ve bir helezon gördüm dünyalarımı yutan

III

"Değişmeyen bir Yazgi, dar bir yol, dilsiz, sağır
Buz gibi soğuk bir şart!.. Benden önce yol alan
Ölü dünyalarda, kar altında ağır ağır
Bir şey var, soğuyan ve evreni de solduran,

"Nedir bu yaptıkların, ey ilk güç, hele bir gör,
Sönmüş güneşlerinde her şey soluyor şu an...
Bir dünya can verirken öteki diriliyor,
Emin inisin ölümsüz bir soluk sunduğundan?..

"Oy babam, oy! Yüreğimde duyduğum sen misin?
Ölümü diriltir ya da yenebilir misin?
Ezilebilir misin son bir çaba içinde?

"Gecelerin meleği sürgün ediyor beni,
Şu yalnız ve şu yaşlı gözlerimden geçeni
Okuyabilir misin? Her şey ölecek benle!"

IV

Kimseler duymuyordu o ebedi kurbanı
Dünyaya yüreğini boşuna açıp döktü;
Gücü bitti bitecek... başı önce eğikti,
Solyme'deki uyanık *tek adam'a* haykırdı:

"Judas, yeter, sonumu bilen yalnızca sensin,
Bitir şu pazarlığı, hadi çabuk beni sat
Yeryüzünde bekleyip durmaktan yılmışım, dost...
Sat beni! Suç işleme sanatında üstünsün!"

Judas oralı değil, hakkım alamamış
Verdikleri para az, pişman, yüzü bir karış
Kara ihanetini okuyup duvarlarda

Yürüyor. Vali Pirate kararını söylüyor
Acırcasına, şöyle dönüp uydularına:
"Bitsin bu iş, deliyi alıp getirin" diyor.

V

Deli, kaçık diyorlar, o deli dedikleri
Unutulmuş Icare'de göklere doğru çıkan...
Phationida tanrılar ateşinde tutuşan,
Ve güzelim Atys'ti Sibel'in can verdiği!

O sizi ararken kahin kurbanının bağrında
İçip değerli kanı dünya esrikleşiyor
Eğilmiş yeryüzüne doğru evren, şaşıyor
Yalpa vuruyor Olympe uçurum kenarında.

Bağırdı kahinine Sezar, dedi: "Cevap ver!
Dünyaya dayatılan bu yeni tanrı kimdir?
Tanrı değilse bile en azından iblistir..."

Ne diyecekti kahin, susmak zorunda kaldı;
Sorunun cevabını bilen tek canlı vardı;
- O: Balçığın oğluna ruh veren kutsal cevher.

NİSAN

Güzel günlerin işte ilk sesi
Toz, mavi gök ve ışık huzmesi,
Al al duvarlar, uzun akşamlar,
Henüz yeşil yok; kızıla çalan
Bin akis, süzülüp yapraklardan
Dalları, ağaçları süslüyor!

Beni bu hava perişan eder,
- Yağmurlu günler gelir ve gider,
Belirip usulca bir tablodan,
Yemyeşil ve gülpembe ilkbahar,
Körpe, bir orman gerisi kadar,
Açılıp gülerek çıkar sudan.

FANTEZİ

Bir hava var, uğruna ben, bütün Rossini'yi
Bütün Weber'i ve bütün Mozart'ı veririm
Çok eski bir hava bu, öyle mahzun., ve içli
Ondaki büyülü gizi ancak ben bilirim.

O havayı işittiğim, dinlediğim her an
îki yüz yıl birden gençleşip tazelenir ruhum.
On üçüncü Louis devri, şafakla sararan
Yeşil, boz bir tepe var karşımda, görüyorum.

Ve büyük bahçeler içinde, köşeleri taş,
Tuğla bir şato, camları kızıla çalıyor,
Bir ırmak, çiçekler arasından yavaş yavaş
Akıp eteklerini yıkayarak suluyor...

Bir kadın var şatonun geniş penceresinde
Kara gözlü ve kumral, belki de tanıdığım
Bir kadın, geçmiş zaman esvapları içinde
Belki başka yaşamda görüp anımsadığım!

NİNEM

İşte ninem öleli tam üç yıl oldu,
- Kadıncağız- gömülürken, hısım akraba,
Eş dost, herkes ağladı ölünün başında,
Herkes acı duydu, gerçekten üzüldü.

Tek ben ağlayamadım, acı duymaktan çok
Şaşkındım, tabutun yanında dururken,
Birileri dedi: "Nasıl çocuksun sen
Çıtın çıkmıyor, gözünde damla yaş yok!"

Feryat figan, patırtı gelip geçti:
Üç yılın olayları, bambaşka şeyler,
İyilikler, kötülükler - ve devrimler -
Kalplerden ninemin anısını sildi.

Şimdi tek benim, onu düşünen, ağlayan;
Üç yıldır gittikçe artan bir hüzünle,
Ağaçlara isim oyulur ya, öyle
Bir şey var çok önceden kalbimi oyan! •

TEYZEMKIZI

Kışın da tatlı yanı var; teyzemkızıyla ben,
Hafif bir güneş beyaz toprağı sarartırken,
Çoğu zaman, pazarları çıkarız gezmeye...
- Akşam yemeğine sakın geç kalmayın, diye

Tembihler anne. Ve kara ağaçlar altında
Açmış giysilere dalar gözlerim bir anda,
Derken, genç kız üşümeye başlar... Anlarım ki
Çöktü çökecek üstümüze sis; akşam vakti.

Yürekte gizli bir alev, güzelim tatlı gün
Çabucak gelip geçti diye biraz da üzgün
Döneriz eve; eşikten adım attığımız an
Neşemizi getirir - nar gibi hindi, kızaran.

BYRON'UN DÜŞÜNCESİ

Sevdamın sabrımın gücü,
Yumuşatır sandım seni,
Kalbime kök salan umut
Bekletti nice yıl beni;
Boşa tükettiğim zaman
Acı gerçeği anlattı,
Umut kaçtı bir düş gibi...
Bana yine sevdam kaldı!"

Bir sevda uçurum, ağır
Yaşamla rüya arası
Kurbanım, gönül yarası
Yüreğimde sonsuz, ağır
Bir tuzak kurulmuş ki
Ne yapsam, n'eylesem boş
Bir ayağımız mezarda
Yardımına gelmez umut.

Sevdim lirimi çalmayı,
Tatlı iletişimlerle ben hep
Coşkuyla kendimden geçip
Tatlı uyumu denedim.
Nice gözyaşları döküp
Güzelliğini söyledim
Sesim tatlıydı güzeldi
Bu güzellik senden geldi.

Geldi geçti eski günler
Eski coşku yok sesimde;
Vuruyorum tatlı ses yok
Şimdi lirimin telinde.
Belli uçtu güzel günler
Acılar dertler içinde
Gözlerimdeki kıvılcım
Bilin akan gözyaşlarını!

Ömür kadehse kıralım;
içkisi hep ağu oldu
Çılgınlıklarımla doldu,
Ama şaşkınlaştı aklım
Nicedir düşlere daldım.
Utkuya, aşka aldandım
Utkum bir düş, gelip geçti
Sevdam murada ermedi.

SİYASİ

Dalmışım, Saint-Pelagie'de
Derin düşüncelere
Gözlerim kayıp gidiyor
Mapusluk zor!

Yeni yontulmuş duvarlar...
Çevresinde parmaklıklar...
Ne ot, ne bir tutam yosun
Görebilirsin.

Mekanı yaran güzel kuş,
Mapusdamının dar ve loş
Ufkundan geçen, sen, tatlı
Meltem rüzgârı,

Uçarken, n'olur, bana da
Biraz ot getirin, ya da
Başı rüzgârlarda, oynak
Birkaç başak!

Bir güz yaprağı dolansın
Çevresinde ayağımın,
Alaca bulaca, yüz renkli
Çiçekler gibi,

Üzgün ruhum, dışarıda
Bir Tanrı ya da bir Doğa
Bulunduğunu bilsin
Teselli bulsun.

Esirgemeyin bu lütfü,
Bu bir anlık mutluluğu
Yeşil bir şey göreyim ben
Kış gelmeden!

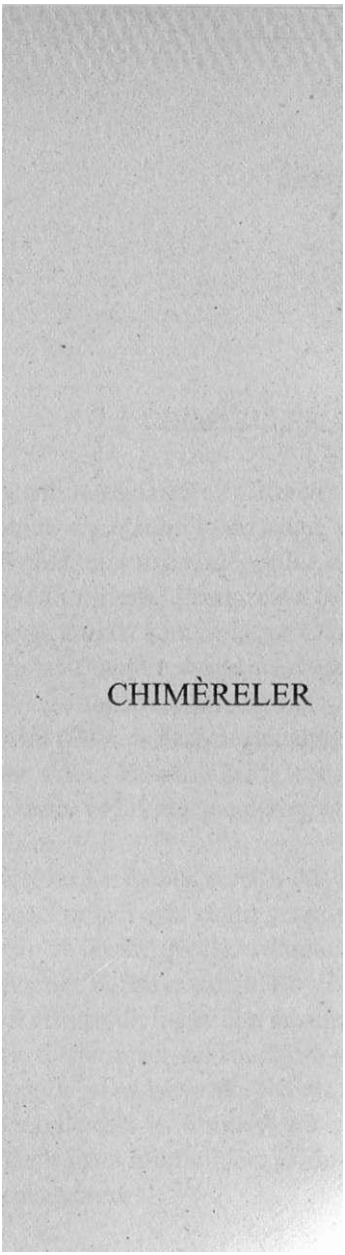
SİYAH NOKTA -

Kim ki güneşe sürekli bakıp durur
Mor bir lekenin uçuştuğunu görür
Gözlerinde, çevresinde ve havada.

Bir zamanlar çok genç ve çok gözüpektim,
Utkuya bir an sabit gözlerle baktım;
Aç bakışımdan kara bir nokta kaldı.

O gün bugün, bir yas işareti gibi
Görürüm her yerde o siyah lekeyi
Karışır her şeye, gözümün daldığı! -

Nedir bu? Mutlulukla arama giren!
- Yazık bize! Yalnız kartal bakabilen
Kazasız belasız Utkuya ve Güneşe.

CHIMÈRELER

CHIMÈRELER

Yunan mitolojine göre *"Chimère "* bir masal ejderhasıdır. Homeros, *Chimère'i* yarı aslan, yarı keçi olarak betimler. Typhon'un kızıdır, alev solur, ağzından alevler saçar. Nerval'in şiirlerini Fransızcaya çevirdiği Alman şairi Heine, bir yapıtında "kadın erkeğin *Chimère'iàh"* der. Nerval'e göre ise *Chimère,* bozulma, baştan çıkma ve yıkım nedeni olduğu kadar esenlik kaynağı olan kadının simgesidir. Nerval *Chimère'de* aynı zamanda fantezi ve samının eşanlamını bulur. Yalnızca şairin çatışıp yenebileceği bu baştan çıkarıcı ve ürkütücü ejderha, öte yandan kadını ve düşü belirler..

Gerçekler karşısında sürekli düş kırıklığına uğrayan Nerval çoğu zaman eski çağın geçmiş yaşamına sığındı. Yaşanmışın ve düşün, gerçekle düşselin sınırında, geçmiş yaşamı yeniden bulmaya çalıştı. Böyle bir deneyim için en uygun yol efsaneydi. İnsanlığın anısını oluşturan, insanlığın en eski düşlerini, en eski anılarını içeren efsane, şairin ruh dünyasıyla iyi uyuşuyordu. Nerval, kişisel serüveni, kişisel yaşamıyla eski bir efsaneyi çakıştırdığı zaman efsaneyle özdeşleşiyor, mitolojideki yaşamı kendi yaşamı olarak duyumsuyordu.

Belli bir kültür ve uygarlıktan kaynaklanan mitoloji, en azından, insan zihninin, insan ruhunun bir gereksiniminden doğar. Her tür zamansallığm dışında kurulur ve şaire zamandan kaçıp kimsenin dokunamayacağı bir barınağa sığınma olanağını sağlar. Nerval mitoloji aracılığıyla kişisel dramını açıklama, anlatma olanağını bulur. îç dramını dile getiren bir efsaneyle karşılaşınca onu kaçırmaz, yapıtına alır, kahramanlarıyla örtüşür, gerçekten kopup düşleneni yaşar. Eski mısır dininden *Horas, his, Osiris* ve tanrı *Kneph* efsanelerini, Yunan dininden *Anteros, Phaeton, Atys, Kibele, İcar ve* özellikle *Orphée* efsanelerini, Roma uygarlığından Constantin Kemeri altında uyuyan *Sibylle* efsanesini alır. Aynı şekilde Kabil mitolojisinden, *Lusignan* ve *Peri Melusine* gibi Ortaçağ mitoloji kişiliklerinden de yararlanır. Nerval'in yapıtında bir efsaneye yer vermesi efsanenin özgünlüğünden kaynaklanmaz. Önemli olan, şairle örtüşmesidir. Bir başka deyimle, Nerval bir efsaneye ancak kendi iç dünyasının gereklerini yanıtladığı ölçüde yer verir. Kendisiyle mitoloji kahramanı arasında ortak bir nokta bulur bulmaz kahramanı sahiplenir, onunla özdeşleşir, ikili bir devinimle şair efsane kahramanı olurken kahraman da şairin hayatını yaşar.

Nerval mitolojiden yararlanırken efsaneleri geliştirmez, kahramanlara, olaylara şöyle bir değinmekle yetinir, bazan yalnızca bir özel ad kullanır, ya da, *Anteros'ta* olduğu gibi, tek bir dizeyle mitolojiye gönderim yapar.

Nerval altı ünlü sonesini, *Chimèreler* başlığı altında, öykülerinin de yer aldığı *Ateşin Kızları* adlı betiğine koydu. *Ateşin Kızları* ismi alev soluyan, ağızlarından alevler saçan *Chimèreler* ile birlik oluşturur.

Betiğin girişinde, Alexandre Dumas'ya hitap eden önsöz niteliğindeki yazıyı şu tümcelerle bağlar: "(,..) Super-naturaliste düş halinde yazılmış sonelerimden birini madem sevdiniz (*), ötekileri de okumaya katlanın, betiğin son bölümünde yer alacaklar: Hegel 'in metafiziğinden, Swendenbourg'un *Usumuzdan Çıkmayanlar* adlı yapıtında yazdıklarından daha karanlık değiller, ama, böyle bir şey mümkün olup açıklandıklarında da tüm güzelliklerini yitirirlerdi."

Andre Breton *Birinci Gerçeküstücülük Bildirisfrıde,* "surrealisme"in köklerini aramak gerekirse aklımıza Nerval'in "super-naturalisme"i gelmelidir, der. Görülüyor ki, Nerval'in *Chimereler*'deki altı sonesi gerçeküstücülüğe de kaynaklık etmiştir.

Nerval Alman şiirini yakından izliyordu, bu nedenle "occultisme"e, gizemli ve gizli bilimlere büyük eğilim duydu. Bu eğilim *Chimereler'i* oluşturan altı sonenin sıralanış biçiminde de kendini ortaya koyar. Şiirlerin adları olan *El Desdichado, Myrto, Horus, Anteros, Delfîca* ve *Artemis'in* başlıkları birleştirildiğinde Arapça *El Mohattar* sözcüğü ortaya çıkar; bu sözcüğün anlamıysa "gizli" demektir.

(*) Alexsandre Dumas *Le Mousquetair* dergisinde Nerval'in *El Desdichado* şiirini yayınlamıştı, şair bu şiirden söz ediyor.

EL DESDICHADO

Ben Zifiri Karanlık, Ben ki Dul, - Çaresizim,
Şatosuna el konmuş, ben, Aquitaine prensi
Tek Yıldızım da öldü, Şimdi yaldızlı sazım
Taşıyor Melankoli'nin Kara güneşini.

Mezarındaki güzel, sana geçiyor nazım
Ver bana Pausilippe'i, İtalyan denizini
Nerde Gülle Asmanın kucaklaştığı üzüm
Ver bana yüreğimin hoşlandığı çiçeği.

Amour muyum, Phoebus mü?.. Lusignan ya da Biron mu?
Öpmüştü Kraliçem, hâlâ kırmızı alnım;
Syrene'in mağrasında tatlı düşlere daldım...

Utkuyla gelip geçtim iki kez Acheron'u
Dile getirdim tek tek çalıp Orphee'nin lirini
Perinin, Ermiş Kızın hazin iniltilerini.

MYRTHO

Seni düşünüyorum, büyücü Myrtho seni,
Ve Pausilippe Dağını, binbir ateşle yanan,
Ve alnını, Doğunun aydınlığı şavkıyan,
Altın saç örgündeki siyah üzümlerini.

Bir Yunan yaratmıştı benden Esin Perisi,
Iacchus'un önünde secde ettiğim zaman,
Gülümseyen gözünün kaçak yıldırımından
Ve senin kadehinden içerken esrikliği.

Yeniden lav fışkırtmış volkan, bilirim neden...
Dün çevik bir adımla dokunmuştun ona sen,
Bunun için küllerle kaplandı tüm gökyüzü.

Kilden tanrılarını bir Normandiya dükü
Kırdı diye, Virgile'in defneleri altında
Yeşil mersinle sarmaş dolaş solgun ortanca!

HORUS

Tanrı Kneph titreyip evreni sarsıyordu;
Ana İsis, hışımla doğruldu yatağından,
Yabanıl kocasma kin dolu baktı bir an,
Eski öfkesi, hıncı yeşil gözüne vurdu.

Dedi: "Seyredin ölen şu yaşlı, sapık kurdu,
Tüm çığlar, kırağılar geçti bunun ağzından
Şaşı gözünü yumun, o topal ayağından
Bağlayın, volkanların, kışların kralı bu!

"Kartal geçti, yeni ruh bak çağırıyor beni,
O'nun için giyindim Cybele'in giysisini...
Bu ölen, seçkin oğlu Hermes'in, Osiris'in!"

Ve möhreboncuğuna binip kaçtı denize,
Tapılası yüzünü sular yansıtır bize,
Şavkır gökler, ıpıldar eşarbında îris'in.

ANTEROS

Boynun esnek ve uysal, peki bu dik baş nedir
Yüreğinde bunca kin neden? diyorsun bana;
Attığı mızrakları atarım tanrılara
Çünkü kanım ve soyum öfkeli Antee'dendir.

Alnımdaki kızıllık dudağının yeridir,
Çünkü beni seçti o, yazgım bağlı Şeytana,
Bürünürüm Kabil'in zalim kızıllığına,
Habil gibi sapsarı kesilirim gün gelir!

Yehova! Sonuncu da, senin dehana yenik,
Haykırdı cehennemler dibinden: "Ey zorbalık!"
Dedem Belus idi o, babam Dragon belki...

Cocyte'in sularına soktular beni üç kez,
Annem Amalecyte'i koruyup yapayalnız
Yeniden ekiyorum canavarın dişini.

DELFICA

Anımsar mısın *Dafne,* eski bir şarkı vardı,
Çınar, mersin ve defne dalları eteğinde,
Zeytinlerin, titreyen söğütlerin dibinde,
O sevda şarkısını söyleyip dururlardı?..

Anımsar mısın, büyük, loş bir *tapınak* vardı,
Ya o mağra? Ürkerdi gezginler girdiğinde,
Uyurdu yenik ejder tohumunu ininde
Limonlar dişlerinin izini taşırlardı.

Ağlayıp özlediğin o tanrılar gelecek!
Zaman eski düzeni yeniden getirecek;
Toprak titriyor çünkü yalvacın soluğundan...

Latin yüzlü bilici kadın uyuşa bile
Constantin kemerinin gölgeli eteğinde
- Yerli yerinde her şey, yerli yerinde, inan.

ARTEMIS

Geliyor On üçüncü... Henüz birincidir bu;
Ve Tek'tir hep, - kim bilir, tek bir andır belki de;
Kraliçe misin, sen! İlk ya da sonuncu mu?
Kral mısın sen, Tek mi, son sevdalı mı ya da?..

Sevin sizi seveni beşikten mezara dek;
Sevdiğim o tek kadın hâlâ seviyor beni;
Ölüm bu - yâ da Ölü... Oy acı! Oy tatlılık!
Sevgilimin elinde tuttuğu gül, *Gülhatmi.*

Napolili Ermiş Kız, elleri ateş dolu,
Ermiş Gudule'ün çiçeği, mor yürekli gülü;
Buldun mu o Göklerin çölündeki Haçı'nı?

Tanrıları kızdıran beyaz güller, dökülün!
Tutuşan göğünüzden ak hayaletler, düşün;
- İnandığım tek Ermiş Uçurumun Kadını!

AÇIKLAMALAR

El Desdichado

El Desdichado: **Kalıt'tan yoksun bırakılmış, san'ı elinden alınmış anlamına gelen Portekizce bir sözcük.**

Aquitaine Prensi: **Nerval kendisinin, Alman İmparatoru Othon'un Perigord Bölgesi 'ne yerleştirdiği Labruni şövalyeleri soyundan geldiğine inanıyordu.**

Pausilippe: **Napoli koyunda bir dağ.**

Amour: **Tanrıça Venüs'ün oğlu.**

Phoebus: **Tanrı Apollon'un diğer adı.**

Lusignan: **Melusine adlı permin kocası. Melusine yarı kadın, yarı yılan halini aldığı zaman Lusignari'ın onu görmemesi gerekiyordu.**

Biron: **Dördüncü Henri'nin arkadaşıdır, kraliçeye aşık oldu.**

Syrene: **Deniz kızı, peri.**

Echeron: **Orphée ölüler ırmağını geçmişti.**

Myrtho

Myrtho: **Efsanelerde geçen büyücü kadın.**

Iacchus: **Şarap tanrısı Dionysös'un diğer adı.**

• *Normandiya dükü:* **Burada sözü edilen dük, Normandiya asıllı, Napoli'yi zapteden Sicilya kralı Roger de Hauteville'dir.**

Virgile: **Mezarı Napoli yakınlarında. Mezarının üstünde çağlardan beri bir defne ağacı var.**

Ortanca: **Bir çiçek adıdır. Eskil düşünceye karşı çağdaş düşünceyi simgeler.**

Horus

Horus: **Mısır tanrısı. İsis ve Osiris'in oğlu. Doğan güneşi simgeler.**

Kneph: **Mısırlıların en büyük tanrısı. Dünyayı yarattı. Gerçekte Amour Ra'nın davranışını Nerval ona mal eder: Yaşlandığında titriyor, titrerken de dünyayı sarsıyordu.**

İsis: **Mısır tanrıçası ve Horus'un annesi.**

Cybele: Bereket tanrıçası. Çevirilerde bazan Kibele adıyla geçer. Bitkilerden oluşan bir manto giyer.

Hermes... Osiris: Biri din adamını, diğeri firavunu, yani dinsel ve siyasal önderleri simgeler.

Möhreboncuğu: Venüs'ün geleneksel simgesi. Nerval, aym zamanda İsis'in gizemli kayığını da çağrıştırır.

İris: Tanrıların bildirilerini taşıyan yarıtanrıça. Eşarbı gökkuşağı gibi yedi renktedir.

Anteros

Anteros: Ares ve Aphrodite'in oğlu. Sevdaya karşılık vermeyenleri cezalandırarak aşk kırgınlarının öcünü alır.

Antee: Toprağın oğlu olan dev. Gücünü toprağa değdiğinde kazanır. Bir kavgada Hercule'ü yendi.

Yehova: Tevrat'ta Tanrı'nın adı.

Belus: Bir diğer adı Baal. Tevrat'a göre Filistinlilerin tanrısı. Yahudilerin tanrısı Yehova'ya yenik düştü.

Dagon: Fenikelilerin doğurganlık tanrısı.

Cocyte: Cehennemlerin ırmağı.

Amalecyte: Bir Filistin tanrıçası.

Yeniden ekiyorum canavarın dişini: Yunan efsanesine göre Jason'un yendiği canavarın dişlerini Cadmos ekti ve bu dişlerden devler doğdu.

Delfica

Delfica: Bu başlıkla şair Yunan efsanesindeki Delphes Tapınağı'na gönderim yapıyor.

Dafne: Apollon'un gönlünü çaldığı ve Zeus'un söğüt ağacına döndürdüğü superisi.

Constantin kemeri: Rorna'daki amt. Hristiyanlığı kabul eden Constantin çoktannlı dini yasaklamıştı.

Artemis

Artemis: Tanrı Apollon'un kızkardeşi, av tanrıçası.

Henüz birincidir bu: NervaPın notuna göre, gerek "on üçüncü", gerek "birinci" sözcüğüyle kastedilen, saattir. Eski duvar saatlerinde I ve XII sayılarının üstünde XIII ve XXIV sayıları da yazılıydı. Nerval bu şiirinde aynı kökten gelen "sevin-seveni-sevdiğim-seviyor", "ölüm-ölü", "gül-güller" gibi sözcükleri sıralamaktan, "ermiş" gibi sözcükleri yinelemekten çekinmez. Şiirin aslına bağlı kalmak için çeviride aynı şeyi ben de yaptım. Ancak, bu tür yinelemeler, şiirdeki tadın aynısının çeviride sağlanmasını güçleştirdi.